

MOSLIMS

begrip

CHRISTENEN

DECEMBER 2001
JAARGANG 27 no. 5

*Bekeringen:
religieus
grensverkeer*

Begrip

BUREAUS VOOR ONTMOETING MET MOSLIMS

Rooms Katholieke Kerk in Nederland: Berry van Oers, Cura Migratorum-ROMC
Luybenstraat 17, 5211 BR 's-Hertogenbosch. Tel. (+31) 073-6145159

Rooms Katholieke Kerk in België: Simon Lambregs, pr.
Hooiweg 188 B-3600 Genk, België. Tel. (+32) 089-352 883

Samen op Weg-Kerken: Josien Folbert, Ane Mulder
Postbus 8506, 3503 RM Utrecht Tel. (+31) 030-880 1 880

REDACTIE:

Martha Frederiks
Simon Lambregs
Nico Landman
Ane Mulder (kernredactie)
Berry van Oers (kernredactie)
Piet Reesink (eindredactie)
Ge Speelman
Karel Steenbrink
Pim Valkenberg
Ad.C.W. Voorbij

E-mail: Begrip@planet.nl

Tekeningen: Frans Kalb

Uitgever, redactie en administratie:

'Cura Migratorum'
Luybenstraat 17
5211 BR 's-Hertogenbosch
Tel. (+31) 073-6145159
Fax. (+31) 073-6131175

Op Internet te raadplegen als: http://efa.nl/levonet/begrip_moslims_christenen

Abonnementen:

Binnenland: EURO 14 (5 nummers)

Buitenland : EURO 15

Losse nrs. : EURO 3 **plus** portokosten

Giro 4 300 211 tnv Begrip/Cura Migratorum

België: Kredietbank 453-0258581-69

tnv Begrip, Hooiweg 188, B-3600 Genk

Abonnementen kunnen elk gewenst moment ingaan en worden automatisch verlengd, tenzij vier weken voor het begin van het nieuwe kalenderjaar opgezegd.

Advertentietarieven op aanvraag.

Voor het overnemen van artikelen is toestemming van de uitgever nodig.

Ten geleide

Deze uitgave gaat over bekeringen en bekeringsmotieven. Een uitvoerige inleiding op dit nummer van de hand van G.M. Speelman en Martha Frederiks vindt u na het Leerhuis. De teksten in Koran en Bijbel over de broedermoord en het redden van mensen brachten moslims en christenen na 11 september samen in het Belgische Abrahamhuis.

Josien Folbert verlaat de redactie vanwege een andere taakverdeling met haar collega A. Mulder. Wij spreken hier onze dank uit over haar altijd duidelijke en wel overdachte inbreng in *Begrip*. Het interview met Mariëtte Bogaers in nr. 3 van dit jaar werd door haar geredigeerd. Dit stond helaas niet vermeld, waarvoor onze excuses.

Sinds 1998 is de prijs van *Begrip* ongewijzigd gebleven. Vanwege de inflatie en de verhoging van de porti moeten we de prijs bijstellen. Een abonnement (5 nummers) voor Nederland kost vanaf 1.1.2002: EURO 14 (was EURO 13,61) en voor het buitenland EURO 15 (was EURO 14,87). Losse nummers komen op EURO 3, verzendkosten niet inbegrepen (was EURO 2,96 inclusief porti). *Wij wensen alle moslims en christenen gezegende feesten toe en een vredig 2002.*

INHOUDSOPGAVE

Leerhuis (S. Lambregs)	196
Bekering als religieus grensverkeer (G.M. Speelman, M. Frederiks)	199
Dicht bij God (Amina [Suzanne] Visschedijk)	202
Een ander geloof, een ander vaderland (M. Frederiks)	206
Geen god dan de Barmhartigste der barmhartigen (Mohammed de Zeeuw)	209
Muusa Muulay was een ongelukkig mens (Caroline Angenent)	215
Islam in Europa en elders	225
Boeken	233

HET TEKEN VAN KAÏN

Simon Lambregs

Europa, hart(d) voor vrede was het thema van de Vlaamse Vredesweek in oktober 2001. Om dit thema concreet te maken kozen we voor de jaarlijkse vredeswake van de Dialooggroep Moslims Christenen van het Abrahamhuis de verhalen van Kaïn /Kabil en Abel/Habil in Bijbel en Koran. Uit Genesis lazen we derhalve 4:1-16 en uit Marcus 1: 16-20. Uit de Koran lazen we soera Al-Ma'ida 5: 27-32 en soera Al-An'aam 6: 151. Na 11 september kwamen deze teksten in een bijzonder daglicht te staan. Met Afghanistan op de achtergrond wordt het nog merkwaardiger: want dat zou volgens overleveringen 'het land van Nod' zijn (Gen. 4:16) en 'de stad' die Kaïn stichtte (Gen. 4: 17b) zou immers Kaboel zijn. We geven hierbij de overwegingen die we woord voor woord maakten.

Overeenkomsten

Bijbel en Koran vertonen naast gelijkenissen in de verhalen ook twee verschillende accenten. Die kunnen ons leren hoe we als mensen in vrede samen moeten leven. Vooraf merkten we op dat de Koran de namen van beide broers niet uitdrukkelijk vernoemt. De belangrijkste gelijkenis is dat beide verhalen spreken over een 'broedermoord'. Tot zeven maal wordt in de bijbel het woord 'broeder' gebruikt (vs 2; 2 maal in vs 8; 2 maal in vs 9, 10, 11). Tot driemaal toe gebruikt de Koran het woord 'broeder' (Al-Ma'ida 5: 30 en 2 maal in 5: 31).

Verschillen

Het belangrijkste accent in de Bijbel is het feit dat Kaïn na zijn strafvervulling zijn

schuld niet wordt nagedragen door God, maar dat God hem redt door hem een bijzonder 'merkteken ten leven' te geven opdat ook de samenleving van de mensen hem een nieuwe kans zou geven (Gen.4 :15b). We merkten dat Kaïn in de Bijbel geen wroeging of berouw uitdrukt. Terwijl het accent in de Koran juist ligt op 'het tot wroeging komen' (Al-Ma'ida 5: 31) van Kabil met daaropvolgend het diepe beseft 'dat één mens doden betekent als doodt men de hele mensheid, en dat het redden van één mens als het redden van de hele mensheid' is (Al-Ma'ida 5: 32).

Andere godsbeelden en culturen

Wij meenden dat we het verhaal moesten lezen in het beseft dat er in elke mens een Kaïn/Kabil en Abel/Habil zit. Zoals in de heilige schriften eigenen we ons God graag toe: Gods gunsten beschouwen we als recht. Zo gebeurt het dat wij, hoe graag we ook goed lijken, we bij de confrontaties met verschillende godsbeelden, door de eeuwen heen en tot op de dag van vandaag, bereid zijn tot geweld en tegengeweld. Het was volgens de bijbel een broedermoord omwille van twee verschillende godsbeelden: Kaïn is jaloers omwille van Gods vrije gunst en keuze voor Abel, terwijl hij Gods gunst ook voor zich als een recht beschouwde. De nomadische schaapherder Abel en de sedentaire landbouwer Kaïn komen met God en met elkaar in conflict.

De kernvraag in ons leerhuis werd dan ook: 'hoe gaan we met onze verschillen om van culturen (nomaden en sedentairen) én van godsbeelden ('is die bij God meer geteld

dan ik?") En daarmee verbonden: 'hoe gaat God om met het kwaad van de boosdoener en zijn misdaad en hoe past God hem toch opnieuw in de samenleving in?'

Vanuit die vragen bekeken we verder de teksten. We leerden hoe God enerzijds 'hard de boosdoener aanpakt voor zijn daad' en anderzijds 'hart had voor de zondaar en boosdoener'. In ons leerhuis zochten we daarom minder naar het waarom en de motieven van de doodslag noch naar de motieven voor de jaloezie van Kaïn, maar eerder naar het gevolg op de doodslag: namelijk hoe gaat God om met de misdaad en hoe nodigt hij ons, mensen, uit om daarmee om te gaan?

Genesis 4

We hebben daarbij bijzonder aandacht voor de verzen 4: 9-16 in het Genesisverhaal. Om te beginnen (vs 9 en 10) verzwijgt God het kwaad niet. Hij noemt het bij naam, en Hij eist een verklaring voor een concrete daad. Hij stelt de mens voor zijn eigen verantwoordelijkheid in zijn levensgeschiedenis. Ten tweede legt God een reële straf op aan de schuldige (vs 11 en 12). Hij wordt niet alleen veroordeeld, maar krijgt zijn eigen daad onder ogen te zien: hij wordt niet tot zondebok gemaakt maar moet zijn straf wel degelijk volbrengen. Daarmee wordt duidelijk dat er geen blind lot is van de mens tegenover het kwaad in zichzelf en in zijn omgeving (zoals bij Griekse tragedies) maar dat hij wel degelijk verantwoordelijk is. Ten derde echter is duidelijk dat God tegelijkertijd met het opleggen en het doen vervullen van de straf de boosdoener ook beschermt. Dat wordt uitgedrukt door het merkteken of 'teken ten leven' dat hij krijgt. Door die bescherming blijft het leven in een rechtsgemeenschap verzekerd voor allen. De reële straf is alzo geen wraak of willekeur van

God en daardoor wordt een geweld-spiraal uitgesloten tussen de mensen onderling. De schuld wordt voldaan (vs 13 en 14) en het gemeenschapsleven kan daarna weer zijn gang gaan. De schuldige zelf wordt nadien opnieuw in de samenleving geïntegreerd (vs 15). Ten vierde kunnen we dit onderlijnen: het christelijk begrijpen van dit verhaal zegt 'God is tegelijkertijd onze Rechter en onze Redder'. Hij is Rechter omdat hij het gebeurde met naam noemt, een aanklacht indient, en de moordenaar ertoe brengt zijn zonde in te zien. Hij geeft hem daartoe ook een rechtmatige straf. Maar God is ook Redder want Hij draagt de zondaar zijn zonden niet zijn hele leven na. Door zijn schuld te vereffenen en te werken aan een nieuw leven wordt de schuldige gereed en bevrijd. God geeft hem een merkteken, 'een teken ten leven', dat hem voor zijn hele leven bescherming geeft. Het is 'de verzekering van zijn blijvende liefde' voor elke mens met zijn goed en zijn kwaad.

Marcus 1

De christenen lazen er ook Marcus 1: 16-20 bij over het verlaten van de netten door de vissers om Jezus te volgen. Zij laten hun netten liggen en volgen Jezus. Jacobus en Johannes houden zelfs op om hun netten te herstellen. Zij knopen liever bij Jezus aan. Plotseling zijn de oude netten niet meer belangrijk. Er is een nieuw net aan het ontstaan, het net van de nieuwe mensen die met Jezus medemensen willen redden. Christenen willen mensen zijn die medemensen als Kaïn met Jezus in hun netwerk willen redden en opnemen. Trouwens de naam 'Jezus', immers, wil zeggen 'God redt'.

Koran soera 5 en 6

Dit 'mensen redden' staat heel merkwaardig centraal in de Koran. God veroordeelt ten

strengste alle gruweldaden tegen onschuldigen zowel innerlijk als uiterlijk (Al-An'aam 6: 151) en in het verhaal van 'de twee zonen van Adam' (Kabil en Habil) geeft Hij de opdracht uiterst eerbiedig om te gaan met elk mensenleven: want 'één mens doden is de hele mensheid doden, één mens redden is de hele mensheid redden.' Wie onschuldige mensen doden, zegt God, zijn geen Godvrezenden maar broedermoeders zoals Kabil. Het verhaal zegt dat God het offer niet aannam omdat de ene Godvrezend was en de andere niet. Het is daarbij merkwaardig dat Habil Kabil waarschuwt om innerlijk God te vrezen omdat anders zijn hart hem tot onrecht zal brengen. Bovendien zegt Habil dat hij principieel geen geweld wil gebruiken: 'zelfs al strek jij je hand naar mij uit, ik zal mijn hand niet naar jou uitstrekken.' Het niet waardig kunnen begraven van zijn broeder doet Kabil wroeging krijgen over zijn misdaad. Vanuit die wroeging volgt de oproep om met God 'mensen te redden' in plaats van mensen te doden.

Elkaars leven redden

Deze woorden houden voor ons, moslims en christenen, diepe lessen in om over na te denken. Het verhaal van de broedermoord is ons verhaal: God roept ons op in Bijbel en Koran om elkaars leven te bewaren en te redden. Het gebod van God 'gij zult niet doden' hebben wij allen als kinderen van Abraham gekregen. Hoezeer we ook verschillend kunnen zijn is het van belang elkaar met onze eigenheid te aanvaarden en samen God te vrezen. Daarom willen we wegen zoeken om in begrip en vrede gewelddoos met elkaar samen te leven ter laats en in de relaties tussen volkeren en godsdiensten. Onze vinger bij de gebeurtenissen van 2001 moet daarom naar ons

eigen hart wijzen in plaats van naar elkaar. De opdracht voor ons allen luidt: neem elkaar aan, ondanks onze tekorten en fouten van het verleden en van vandaag. Sluit elkaar niet uit, maar erkent 'het merkteken ten leven' dat God elk van ons geeft: Hij wil dat wij Leven in Zijn liefde. Wij zijn immers allen zoals Abel 'ijl als damp' en als Kaïn 'hij die neemt'. Als wij God zoals zij erkennen als Gever van alle goeds en onze offers daarom brengen, daarom hoeven we ons Gods goedheid nog niet te willen toeëigenen en elkaar daarvoor naar het leven te staan.

Symbool

Als symbool drukten wij dat uit in de Vredeswake met een eindje koord als 'merkteken ten leven', dat wij allen gekregen hebben. Deze eindjes koord (symbool voor 'leven') knoopten we samen met anderen tot 'een netwerk van verbondenheid'. We wilden op deze wijze erkennen dat ieders leven belangrijk is en gedragen wordt in het netwerk door elk ander. Onze Abrahamitische godsdiensten hoeven niet te leven van wraak of onbegrip, maar kunnen een netwerk van verbondenheid tot stand brengen waar wij elkaar en alle mensen mee kunnen opvangen en redden. Nu reeds, ter plaatse en in Europa, en eens voor altijd in Gods reddende barmhartigheid. De verregaande integratie van Europa zal hard blijven en zelfs niet mogelijk zijn zonder de inbreng van de hartelijkheid van alle gelovigen uit alle kerken en godsdiensten. Moslims en christenen kunnen, vanuit hun diepste Godsgeloof dat God elke mens wil redden en een 'merkteken ten leven' heeft gegeven, een bijzondere bijdrage leveren voor een geweldloze integratie van elke mens in de samenleving. Ieder mens heeft recht op leven en redding. Nu. Altijd.

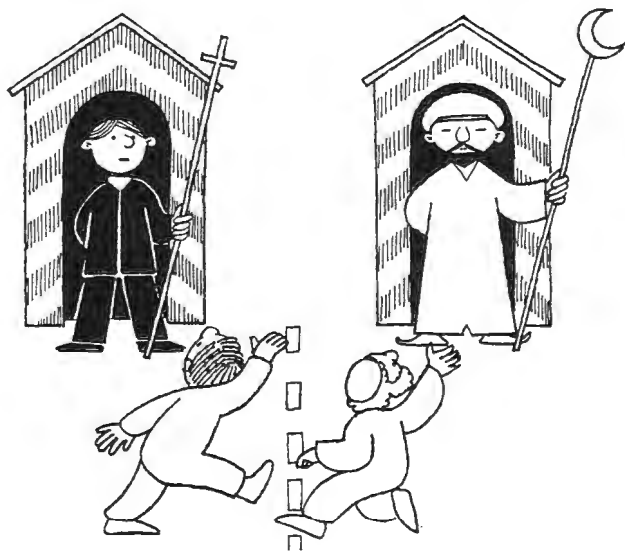
BEKERING ALS RELIGIEUS GRENSVERKEER

G.M. Speelman en M. Frederiks

Dit nummer gaat over religieus grensverkeer: de overgang van de ene naar de andere religieuze gemeenschap. Vaak wordt daarvoor de term 'bekering' gebruikt. Volgens Travisano kan 'bekering' gedefinieerd worden als: 'a radical reorganisation of identity, meaning, life.'. De term 'bekering', ook als die wordt gehanteerd in strikt religieuze context, kan misverstand wekken. Hij kan immers ook gebruikt worden voor een intensievere beleving van de eigen religie. Toch is deze term zo ingeburgerd dat hij in dit nummer vaak zal vallen. Vanuit onze belangstelling voor allerlei vormen van **religieus grensverkeer** tussen islam en christendom willen we ons in dit Begripnummer vooral bezighouden met de ervaringen van moslims die christen worden en christenen die moslim worden.

'Religieus grensverkeer' klinkt redelijk neutraal. De overgang van de ene godsdienst naar de ander wordt echter allesbehalve neutraal ontvangen door de religieuze gemeenschap waar de grensganger uit vertrekt. In de ogen van moslims is een geloofsgenoot die de islam verlaat een *murtadd*, een afvallige, terwijl ook veel christenen zo denken over bekeerlingen die het christendom voor gezien houden.

De prijs voor de overgang naar een andere religie kan dan ook hoog zijn. Ex-moslims verliezen vaak contact met hun familie. In Nederland wordt vreemd aangekeken tegen Nederlanders die bij de 'achterlijke' islam willen horen. Toch zijn telkens weer individuen bereid die prijs te betalen. Waarom? Wat bezielt hen? Wat ontdekten ze in hun nieuwe religie die de oudere niet bood?

Motieven

In dit begripnummer willen we vooral ingaan op de vraag naar de motieven die bekeerlingen naar eigen zeggen hadden voor hun grensoverschrijding.

Startpunt van het nummer is een artikel van Lofland en Skonovd¹ over bekeringsmotieven. Zij baseerden zich op onderzoek over bekeringen binnen de V.S., bijvoorbeeld van de ene naar de andere christelijke denominatie en van individuen die aanhangers werden van Oosterse en andere sekten. Tussen beschrijvingen van bekeringen zijn zoveel verschillen dat de auteurs denken dat er sprake is van verschillende typen 'conversion careers'. In hun artikel proberen ze een typologie te schetsen. Hun criterium van onderscheid is het bekeringsmotief ofwel de sleutelervaring of sleuteloriëntatie die tot de bekering leidde (Lofland and Skonovd, 374).

In hun opsomming komen de volgende motieven voor:

1. de intellectuele bekering. Motief is hierbij een studieuze zoektocht die een bekeerling onderneemt om de bij hem/haar passende levensoriëntatie te vinden. Als men intellectueel overtuigd is van de geloofwaardigheid van een bepaald religieus systeem komt men geleidelijk aan tot participatie in de bijpassende gemeenschap. Intellectuele bekeringen nemen in betekenis toe in de geprivatiseerde 'smorgasbord' van religies.

2. De mystieke bekering. Hierbij komt men tot bekering door een mystieke ervaring. In tegenstelling tot het eerste type bekering kan dit een vrij plotselinge ervaring

zijn. Te denken valt bijvoorbeeld aan de ervaring van Paulus op de weg naar Damascus. De term 'mystiek' wordt gebruikt omdat de ervaring niet in woorden te vangen is volgens degenen die ze overkomt.

3. De experimentele bekering. Met name adolescenten die op zoek zijn naar een bij hen passende 'stijl' van geloven kunnen kortere tijd zich onderdompelen in de een of andere religieuze groep om 'uit te proberen' of deze groep bij hen past. Vaak volgen meerdere groepen elkaar in snel tempo op tot de juiste groep gevonden is. Sommige religieuze groepen inviteren zo'n *try it out* houding, zoals de Jehova's Getuigen. Belangrijk is dat men eerst meedoet, bijvoorbeeld bijeenkomsten van de groep bezoekt, en pas later gaat nadenken over de inhoud van het geloof. Hierdoor onderscheidt zich dit type bekering van de intellectuele bekering.

4. De affectieve bekering. De potentiële bekeerling leert mensen kennen van een bepaalde religieuze groep die haar/hem sympathiek overkomen. Dat verlaagt de drempel tot de groep waaraan de vriend/vriendin (soms gaat het om familieleden) in participeert. Een liefdesrelatie met een aanhanger van een andere godsdienst is zeer motiveerend om nader kennis te maken met zijn/haar religieuze gemeenschap!

5. De 'opwekkings'-bekerung. Hier gaat het om het typisch evangelische fenomeen van opwekkingsbijeenkomsten. Tijdens zulke bijeenkomsten kunnen deelnemers ingaan op de oproep zich hier en nu voor Jezus te verklaren.

6. De dwangbekerung. Mensen kunnen zich door hun omgeving dusdanig onder fysieke of psychische druk gezet voelen dat ze zich bekeren tot de gewenste godsdienst. Lofland en Skonovd benadrukken dat er niet een ideaaltipe van religieuze bekering

¹ Lofland, John and Norman Skonovd. 'Conversion Motifs' In: *Journal for the Scientific Study of Religion* 20/4 (1981), 373-385.

is. Bekeringsmotieven verschillen van het ene tijdperk, de ene plaats/cultuur en de ene religieuze groep naar de andere. Zoals boven gezegd is in onze huidige Westerse geseculariseerde en geïndividualiseerde samenleving bijvoorbeeld de intellectuele bekering sterk in opkomst. In andere tijden en culturen zullen andere typen bekeringen de hoofdmoot vormen.

Ook is het zo, dat bepaalde typen bekeringsmotieven beter passen bij bepaalde typen geloofsgemeenschappen. Er is al op gewezen dat de Jehova's Getuigen vanouds erop gericht zijn leden te werven door mensen stap voor stap te laten participeren in hun bijeenkomsten. Andere religieuze gemeenschappen kennen een 'traditie' van mystieke of opwekkingsbekerings. 'Certain religious ideologies and organisations may have an affinity with some, rather than other, conversion motifs.' (Lofland and Skonovd, 383).

In dit nummer van *Begrip* vindt u een drietal persoonlijk verhalen. Amina Visschedijk

en Mohammed de Zeeuw beschrijven hun keuze voor de islam in een Nederlandse context. Maria Loeka vertelt over haar ervaringen als Egyptische islamitische vrouw die overging tot het christendom. We hebben C. Angenent gevraagd om een theoretische reflectie te geven op de manieren waarop 'bekeringsonderzoekers' zich rekenschap geven van bekeringsmotieven. Zijn de motieven die bekeerlingen aangeven voor hun stap het beste psychologisch te verklaren? Of kan men ze beter vanuit de sociologie of theologie uitleggen? De reflectie van Angenent is gebaseerd op het levensverhaal van Muusa Muulay, een Kameeroenees die behoorde tot het Fulbe volk, die de overstap maakte van de islam naar het christendom.

De geselecteerde bekeringsverhalen onderstrepen nogmaals de diversiteit in motieven die mensen hebben om van religie te veranderen en de moeite die de omgeving vaak heeft met deze religieuze 'grensgangers'.

Dicht bij God

Amina (Suzanne) Visschedijk

Waarom moslim?

Ja, waarom wordt iemand van katholiek moslim? Waarom ben ik moslim geworden? Zo'n vraag wordt gemakkelijk gesteld, maar als een echt antwoord de bedoeling is, is die vraag moeilijk te beantwoorden. Voor mij gaat het, als ik iets moet antwoorden, nog het meest om nabijheid.

Zolang als ik me daarvan iets kan herinneren, heb ik de behoefte aan nabijheid. Ook, zeker, de behoefte om dichtbij het heilige te zijn. Niet zozeer om daar beter van te worden, of er blij van te geven beter te zijn, maar om de intieme omgang. Ik denk dat ik daarnaar steeds gezocht heb en het onder meer in de islam, ook bij andere moslims, gevonden heb. Maar daar is het niet mee begonnen, en ook niet bij geëindigd.

Jeugd

Ik ben opgegroeid in Heel, een dorp bij Roermond, in de Gijsen-tijd. Mijn ouders zijn nooit 'zwaar' geweest, wel katholiek, maar eigenlijk niet erg kerkelijk betrokken. Toch was ik wel degelijk geïnteresseerd, en ik had een klein, wit kindermisjaaltje. Later hadden wij thuis ook Woord voor Woord, van de Ikon-programma's, zowel het Oude als het Nieuwe Testament. Ik weet nog wel dat ik die verhalen als een soort voorouder verhalen beleefde.

In mijn middelbare schooltijd ben ik zelf gelovigactief geworden: ik werd lectrice in de kerk, en ik genoot van de voorbereidingsbijeenkomsten op de pastorie. Op school organiseerde ik samen met anderen de jaarlijkse vastenactie. Ook

heb ik een paar jaar rondgelopen bij de focolare-beweging, een soort opwekkingsbeweging binnen de katholieke kerk. Vriendelijke, aardige mensen, en heftige gevoelens. Zeker als je puber bent. Hun wereld was echter een uitgesproken katholieke wereld, met Rome als hoofdstad. Hoewel ik niet echt kon omschrijven, waar ik zelf precies stond, wist ik dat mijn wereld niet zo Rooms was als de hunne, en vanaf een bepaald moment begon me dat alles te benauwen. Toen ben ik daar van de ene dag op de andere uitgestapt: nabijheid ja, maar benauwdheid, nou nee.

Jodendom: aantrekkelijke weg

Na de middelbare school ging ik in Utrecht studeren. Via een groep rondom het dagboek van Etty Hillesum raakte ik betrokken bij de studentengemeente. Het begon mij steeds meer tegen te staan, dat het mij niet goed mogelijk leek om katholiek te zijn, zonder dat je op een of andere manier steeds het instituut kerk erbij kreeg. De gang van zaken in de oecumenische studentengemeente en ook de zondagse vieringen trokken mij daarom erg aan. Vooral dat je overal deel aan kon hebben, ook als vrouw. Later nam ik deel aan een joods leerhuis, en eigenlijk weerspiegelde dat te samen mijn religieus gevoel. Op zoek naar nabijheid met God leek het jodendom een aantrekkelijke weg: het eigenzinnige, geen instituut kerk, en de heiligheid van het dagelijkse leven. In de loop van een aantal jaren is die interesse (en identificatie) heel ver gegaan, ik dacht er serieus over om joods te worden.

Toch sprong dat af: het viel niet mee om echte aansluiting te vinden bij het bestaande en georganiseerde religieuze jodendom in Nederland. Hoewel de grote meerderheid van de joden hier niet bijzonder vroom is, is dat als bekeering toch de manier bij uitstek om je bij het jodendom aan te sluiten. Ik nam en neem mijn geloof en de daarmee samenhangende voorschriften beslist serieus, maar het belangrijkste daaraan is voor mij het Ich und Du, de verhouding mens mens en mens God. Niet joods geworden dus, maar wel blijven lezen.

In lichterlaaie

Van een lieve vriendin had ik een tekst gekregen, als dank voor een onverwachte logeerpartij: "Zij die de goede vormen kennen, zijn de enen, maar zij wier ziel en geest in lichterlaaie staan, dat zijn de anderen" - uit de Mathnavi, een islamitisch mystiek leerdicht. Daar wilde ik de achtergrond wel van weten, en zo kwam ik bij de islam terecht. Ik dacht, dat ik daar met mijn eigenzinnigheid wel een plaatsje zou vinden.

Wat ik over de islam en daarmee samenhangend over moslims las, trok me wel: een duidelijk monotheïsme, staan in de traditie van de eerdere boeken en de eerdere profeten. Etnische afkomst niet werkelijk van belang, en geen centraal gezag. Langs de positie van 'de vrouw' scheerde ik heen, eerlijk gezegd verwachting dat ik daar als Nederlandse, en zeker als zelfstandige vrouw, wel mijn eigen weg in zou vinden. Te meer daar over 'de vrouw' meestal als dochter, echtgenote of moeder wordt gesproken. Ik heb geen ouders met een islamitische achtergrond, en aangezien ik liever een vriendin dan een vriendje (laat

staan een echtgenoot) wil en wilde, was ik geen echtgenote of moeder.

Turkije

Met die vooronderstelling las ik me naar de islam toe. Ik ging twee weken naar Turkije, om mensen op te zoeken die ik hier had leren kennen, en die terug waren gegaan. Zij waren geen moslims, maar ook in Istanboel, zeker in Turkije in het algemeen, is de islam alom aanwezig. Ik kwam voor het eerst, schoenen uit en met een sjaal op mijn hoofd, in verschillende moskeeën. Grote en monumentale, en kleine, intieme. Kwam daar en elders in gesprek met tot dan toe onbekende mensen, waaronder iemand die zei dat ik met mijn 'freelance monotheïsme' het best moslim kon zijn. Ook daardoor las ik verder en verder.

M.I.C. en Al Nisa

Ik kwam via het Moslim Informatie Centrum aan het telefoonnummer van Al Nisa, de vereniging van Nederlandse moslimvrouwen. Het eerste telefoongesprek met de toenmalige voorzitter duurde me-teen een half uur, en een week later hadden we elkaar weer een half uur aan de lijn. Het klikte duidelijk tussen ons, en mijn verdere kennismaking met de islam raakte in een stroomversnelling. Ik probeerde, van een briefje met de fonetische weergave, de soera Al Fatiha uit mijn hoofd te leren, en kocht de Leemhuis-vertaling van de Koran. Met de vriendin van de lichterlaaie-tekst had ik nog steeds veel contact, en zij was de eerste die aan me vroeg of ik moslim ging worden. Ja, dacht ik toen, dat wil ik wel. En zij, niet-islamitisch vrijdenkster tot op de huidige dag, heette me zeer van harte welkom: "Dat lijkt mij goed voor jou, dat past echt bij

jou". Ondertussen was ik al weer een tijdje lid van Al Nisa, en hoewel ik sommige vrouwen erg leerstellig vond praten en doen, trok de onderlinge sfeer mij zeer aan. Want deze vrouwen begrepen en begrijpen, hoe je je als Nederlandse bij een import-godsdienst kunt voelen. Import in die zin dat het imago van de islam en moslims in Nederland voor de meeste mensen niet bepaald wordt door de poldercontext, maar door omstandigheden elders.

Dicht bij God

Samen met een moslimkennis uit Al Nisa ging ik naar een zomerkamp van Young Muslims, in Engeland. Interessant en saamhorig, soms wel wat langdradig. Aan het grote gezamenlijke gebed kon ik niet meedoen, want ik was ongesteld. Een dag voor het einde van dat zomerkamp was dat voorbij, en toen ik dat aan een Nederlandse vrouw die ik daar had leren kennen vertelde, sprong ze op: "Dan gaan wij nu een imam voor je zoeken". Die vond ze, een vriendelijke, liberaal pratende man, die in zijn preekje voor mij en een Engelse vrouw, die ook moslim wilde worden, duidelijk inging op het feit dat de islam een continuïteit vormt met jodendom en christendom. Hij drukte ons en de verdere aanwezigen op het hart met deze nieuwe moslims geduld te hebben: ook kinderen leren niet alles in één

keer. Zo legde ik de *shahada* af, de islamitische geloofsbelijde nis.

Met de hoofddoek, die ik daarna ophield, voelde ik me dicht bij God, en op het zomerkamp ook dicht bij de mensen om me heen. Terug in Nederland was dat tamelijk anders.

Hoofddoek en reacties

Op de School voor de Journalistiek in Utrecht, waar ik toen werkte, bleef mijn nieuwe uiterlijk niet onopgemerkt. De schoolkrant kwam me interviewen, en een deel van de allochtone studenten kwam kennismaken en hun ervaringen op school vertellen. Die ervaringen waren niet altijd zo positief, en via de reacties van sommige andere personeelsleden op mijn verschijning kreeg ik daar wel wat van mee.

Ook sommige persoonlijke bekenden bleken die hoofddoek een barrière te vinden om met me te bepraten wat hen en mij bezighield. Aan de mededeling dat aan die hoofddoek niet teveel moest worden opgehangen, kwam ik vaak niet toe. Wel probeerde ik 5 maal per dag te bidden. Dat viel niet mee, zeker in het begin. Ik bad overigens thuis, nooit op school. Toen mijn contract bij de School voor de Journalistiek afliep, bleek het een hele klus om opnieuw werk te vinden. Ik maakte kennis bij de Islamitische Omroep Stichting en die lieten

mij hun boeken en brochurebezit uitzoeken. Via een I.O.S.-bekende hoorde ik dat een islamitische welzijnsorganisatie in Rotterdam een secretaresse zocht. Ik belde op en mocht op gesprek komen. Dat klikte wederzijds, en zo had ik ineens een baan, waarbij mijn hoofd-

doek en moslim-zijn een duidelijk pré waren. Opeens een werkomgeving van vooral andere moslims. Toch viel het daar niet alleen mee, en dat had vooral te maken met wie ik behalve moslim ook nog ben.

Smoorverliefd

Toen ik ongeveer een maand in Rotterdam werkte, organiseerde Act-Up (AIDS-coalition to unleash power - een radicale actiegroep die opkwam tegen misstanden in het anti-AIDS-beleid) een demonstratie tegen het feit, dat mensen met een HIV-infectie grote problemen hadden - en hebben - om bijvoorbeeld naar de Verenigde Staten of zelfs naar Frankrijk te reizen. Samen met een vriend die ik kende uit de Utrechtse homo-scene ging ik daar heen. Met hoofddoek, met rok tot over de knie, met een knalrood sweatshirt met een vriendelijk kijkend heksje erop ging ik naar Amsterdam, om mee te demonstreren.

Op het Museumplein kwamen wij een tamelijk forse vrouw tegen, die nog geen groepje had, om mee op te wandelen. En ik zei iets aardigs ("*Where do you come from?*") - in het Engels, gezien het grote aantal Amerikaanse lesbo's op de demonstratie. Sally bleek echter net zo Nederlands als ik, en naar haar zeggen

meteen smoorverliefd op het kleine hoofddoekvrouwkje, dat ik toen was.

Hoofddoek weg, Sally en islam blijven

Sindsdien is er veel gebeurd, maar gelukkig is Sally gebleven. Ik heb geen baan meer in Rotterdam; na een jaar werd ik te duur vanwege mijn opleiding en de daarbij horende salarisschaal. Ook geen hoofddoek meer, want op een gegeven moment wilde hij niet meer blijven zitten.

Moslim ben ik nog wel, want een gevoel van nabijheid met God, verwantschap met andere moslims is gebleven. Soms gedeukt en geblutst, want inderdaad: voor veel moslims zijn vrouwen dochters, echtgenotes en/of moeders. Ik val dus buiten het islamitisch standaardbeeld, en Sally met mij. Ze is geen moslim, en zal dat ook niet worden. Onder meer doordat veel moslims haar negeren. Bijvoorbeeld door mij vooral in de hoofddoek-tijd te pas en te onpas, op gelegen en vooral ongelegen momenten, soms vlak voor haar neus, te vragen of ik getrouwd ben, waarom dan niet, enzovoort. Dus doe een beetje voorzichtig als u iemand wilt vragen, waarom en hoezo diegene moslim is geworden, want het is een heel persoonlijke vraag. Ons antwoord laat onze intiemste gevoelens zien.

Een ander geloof, een ander vaderland

Martha Frederiks

Mevrouw Loekan is even in de veertig, Egyptische en heeft twee kinderen. In 1993 kreeg ze via bemiddeling van de Koptische Kerk bij de Nederlandse ambassade in Cairo een verblijfsvergunning voor Nederland. Nu woont ze al weer zo'n acht jaar in Nederland. en werkt op de Openbare Bibliotheek in Amersfoort.

Met christenen verwant

Eigenlijk voelde ik me al als kind aange-trokken tot het christendom. Eén van mijn vriendinnetjes op de lagere school was christen en ik kwam graag bij hen thuis. Ik herinner me dat ik eens aan mijn moeder heb gevraagd waarom mijn vriendinnetje op school altijd geslagen en uitgescholden werd. Mijn moeder antwoordde dat dat kwam omdat ze christen was en dat ik me daar verre van moest houden. En ik herinner me nog hoe ik verontwaardigd ik daar over was. Later verhuisden we en ben ik haar uit het oog verloren.

Maar telkens weer, op de middelbare school en op de universiteit (ik heb aardrijkskunde gestudeerd), kwam ik in contact met christenen. En ik zocht hun vriendschap want ik voelde me tot hen aangetrokken, me tot Jezus aangetrokken. Van binnen uit. In mijn hart. Ik voelde me met hen verwant. Het klinkt misschien wel gek, zeker in een situatie als die in Egypte, maar ik loog er zelfs wel over. Ik vertelde dan aan mensen dat ik christen was en tekende af en toe een kruisje op de binnenkant van mijn pols. Ik herinner me nog een keer dat mijn moeder het kruisje zag en bijzonder boos erover werd. Het was ook op zo'n manier, via mensen tegen wie ik had gezegd dat ik christen was, dat ik uiteindelijk meer over het christendom te weten ben gekomen. Na mijn studie geografie kreeg ik een baan als lerares aardrijkskunde in Aswan. Ook daar merkte ik dat ik grote sympathie koesterde voor christenen. Soms gaf ik bijvoorbeeld leer-

lingen die christen waren hogere cijfers en eens zei ik tegen een jongen die christen was, dat ik ook christen was. Hij vertelde het aan zijn moeder die mij uitnodigde voor een gesprek. Zij nam me na een tijdje mee naar een predikant en hij legde me allerlei dingen uit. Want ik had heel veel vragen over Jezus. Uiteindelijk zei hij: 'Dit is alles wat ik je kan vertellen. De rest moet God je maar vertellen.' Ik weet nog hoe verbaasd ik daar over was. Hoe kan God je nu dingen uitleggen? Dat paste helemaal niet bij het beeld dat ik had van God.

Tot drie keer toe licht

Maar omdat hij het gezegd had, probeerde ik in gebed mijn vragen bij God neer te leggen. Een paar dagen later – het was nacht en ik sliep – werd ik wakker door het licht. Eerder die avond was de stroom uitgevallen en ik dacht dat ik het licht had aangelaten. Maar toen ik het lichtknopje uit deed, gebeurde er niets. En toch was de kamer helemaal verlicht. Een poosje later ging het weer weg. Dit gebeurde tot drie keer toe. En de derde keer zag ik in het licht de gestalte van Jezus, gekruisigd met de doornenkroon. Toen begreep ik dat het Gods licht was. En dat God op deze wijze antwoordde op mijn gebed. En ik voelde een diepe rust in mijn hart binnen stromen... Het was een moment dat ik mijn leven lang niet zal vergeten.

Uitgehuwd

Het was niet lang daarna dat de veiligheids-politie via een vriendin te weten kwam dat ik christen geworden was. Ze deden een inval in de school en ik werd ondervraagd.

Mijn collega's waren woedend. Eén van hen schold me uit voor alles was mooi en lelijk was, trok me aan mijn haren en sloeg me. Ook mijn familie was woedend en haalde me terug naar Cairo. Ze verboden me nog langer christen te zijn en probeerden me uit te huwen aan een strikte moslim. Ik weigerde, telkens weer. Maar tenslotte kon ik niet meer onder die druk uit: ik heb vier zussen en als ik niet trouwde, was er voor hen ook geen mogelijkheid om in het huwelijk te treden. In Egypte moet de oudste dochter eerst getrouwd zijn voordat de jongere dochters ten huwelijk worden gegeven. Daarom, en alleen daarom, trouwde ik tenslotte met de man die mijn familie voor me had uitgezocht.

Laat mijn kind leven

In die beginperiode van mijn huwelijk deed ik eigenlijk heel weinig aan het christendom. Ik stopte het weg, hoewel ik er van binnen geen rust bij vond. Mijn man, piloot in het leger, was moslim en wilde er niets van weten. Ik leefde alsof ik moslim was, kreeg twee kinderen en de jaren gingen voorbij. Toen op een dag werd mijn zootje heel ernstig ziek. Hij had heel hoge koorts en we wisten niet wat we er mee aan moesten. Ik bad: 'Oh Heer laat mijn kind leven.'

Eén van de dingen die de dokter ons had aangeraden, was om hem regelmatig af te sponzen met koud water. En toen we hem in een bad met water zetten, kreeg ik opeens het beeld van de doop voor me. Ondergedompeld in het water. Dat zou leven schenken. Dat was een keerpunt in mijn leven. De volgende morgen was mijn zootje weer gezond. Het was een verhoring van mijn gebed. Kort daarop heb ik een kerk bezocht en na contact met de voorganger heb ik me laten dopen. Ook de kinderen heb ik laten dopen. En in het geheim, mijn man wist van niets, bezocht ik af en toe de kerk.

Gevangenis: dromen hielden me gaand

Toen op een nacht – mijn man was niet thuis – werd er een inval in huis gedaan door de veiligheidspolitie. Ze kwamen voor mij. Ik werd opgepakt, naar het politiebureau gebracht en 3 dagen lang onophoudelijk ondervraagd. Ik kreeg geen eten of drinken, mocht niet zitten of rusten, mocht zelfs niet naar de wc. En telkens maar bleven ze vragen:

Ondergedompeld...Dat zou leven schenken

Waarom ben je christen geworden? Door wie heb je laten dopen? Het ging maar door, onophoudelijk. Op een gegeven moment heb ik het hele verhaal verteld aan één van de politie-agenten. Ik vertelde van mijn contacten met christenen, over mijn droom, over de genezing van mijn zootje enzovoort. Ik stelde hem vragen over wat de Koran zei over Jezus en legde uit hoe ik ook uit de Koran begreep dat Jezus de Messias was. Ik geloof dat hij me wel begreep. Hij luisterde in elk geval. Tenslotte kwam ik in een isoleercel in de gevangenis terecht. Er was niets: geen bed, geen toilet, ik had geen extra kleren, kon me niet wassen en had nauwelijks iets te eten. Ik moest op de vuile, vochtige grond slapen vol met ongedierte, uitwerpselen en andere smerigheid. En zo

bleef ik daar maar. Dertig dagen lang. Ik wist niet hoe het met mijn kinderen ging en mijn familie keek niet naar me om. Want met een christen wilden ze niets te maken hebben. Het waren de dromen die ik 's nachts had van Christus aan het kruis, het bloed druppelend van onder de doornenkroon, die me gaande hielden. Jezus zelf wist wat lijden was. Hij wist ook wat ik doormaakte. Dat bemoedigde me.

toegelaten omdat ze gedoopt waren en ik kon nergens werk vinden. Ook mijn familie keek niet naar me om.

Zo heb ik nog vijf jaar in Cairo gewoond: geen geld, geen behoorlijk huis, geen werk, in een totaal isolement. Eens bezocht ik stiekem een kerk. De volgende morgen werd er een briefje bezorgd waarin stond: We houden je in de gaten en we hebben je gewaarschuwd: Geen kerkbezoek! En toch, ondanks alle ellende en moeilijkheden, had

Na 117 dagen...

Tenslotte werd ik overgeplaatst naar een andere cel die ik deelde met meerdere gevangenen. Ik kreeg een ander stel kleren en sommige medegevangenen deelden hun eten met me. Met een aantal van hen, waaronder een Nigeriaans meisje, had ik goed contact. Ik kon ook vertellen over mijn geloof en waarom ik hier zat. Het was, ondanks de omstandigheden, een gezegende tijd. Na 117 dagen werd ik tenslotte vrijgelaten. Maar er werd me wel verteld, dat ik geen contact mocht zoeken met de kerk, anders zou ik opnieuw worden opgepakt. Natuurlijk, officieel is er wel godsdienstvrijheid in Egypte. Maar hoe het er in de praktijk toegaat is een heel ander verhaal. Als men je gevangen wil nemen, is er altijd wel een voorwendsel te vinden. En niemand die meer naar je omkijkt.

Isolement

Thuis gekomen, bleek dat mijn man een tweede vrouw had genomen. Veel van de spullen uit ons huis had hij meegenomen. De kinderen werden niet meer op school

ik innerlijke rust. Want Jezus geeft vrede.

Preek èn liturgie

In 1993 kreeg ik via de Koptische kerk een visum voor Nederland, waar ik nu al weer acht jaar woon. Ik kwam ik in contact met 'Evangelie en Moslims'. Ik heb er veel steun aan. En via hen ontmoet ik ook anderen die in een zelfde situatie als ik verkeren. We komen regelmatig samen, bidden en doen bijbelstudie. Waar ik naar de kerk ga? (Lachend): de meeste zondagen ga ik naar de Christelijk Gereformeerde Kerk hier in Amersfoort en een heel enkele keer ga ik naar de Koptische Kerk in Utrecht. Ik zeg altijd maar zo: Als je naar God wilt luisteren, moet je naar de Christelijk Gereformeerde Kerk, want daar is een goede preek. Als je met God wilt spreken, moet je naar de Koptische Kerk, want daar is een goede liturgie! Of ik nog contacten heb met thuis. Ja, inmiddels heb ik weer contact met mijn familie. Ik bel regelmatig met mijn moeder en andere familie. Ze zijn er nu aan gewend en hebben zich ermee verzoend dat ik christen ben. Maar daarvoor moest ik wel eerst naar Nederland gaan...

Geen God dan de Barmhartigste der barmhartigen

En Mohammed geen dictator maar Zijn feilbare profeet

Mohammed de Zeeuw

Evolutionisme, Schopenhauer...

In mijn jongste jaren werden mij van protestantse zijde over God en Zijn relatie met de mens zeer negatieve dingen verteld. Het is heerlijk in handen te vallen van een rechtvaardige God, maar mij werd ten stelligste beweerd dat dat juist verschrikkelijk zou zijn. Toen ik negen was, vernam ik over het evolutionisme, een bevrijdende boodschap. Ik werd evolutionist en tevens enthousiast en overtuigd atheïst - een reactie op leugens over God.

Tijdens mijn studietijd volgde nadere levensoriëntatie: in de vorm van wijsgerige colleges zoals het vak 'Opvattingen inzake geluk' (gegeven door een ethiek-docent), maar ook het lezen van filosofen - mits voldoende antichristelijk. Volgens het verzameld werk van Schopenhauer zou werkelijk en blijvend geluk onmogelijk zijn en zou de wil tot leven de bron van alle ellende in de wereld zijn. De ethische consequentie die hij trok, was merkwaardig: geen zelfmoord (dat zou logisch zijn), maar *askese*, zó leven dat de levenslust je voorgoed vergaat. Zelf bracht hij het niet in praktijk: hij genoot van Rossini-uitvoeringen en maaltijden in betere restaurants.

Plaats voor God

Filosofisch steekhoudende argumenten om geen zelfmoord te plegen (mits op de meest pijnloze wijze; van de pil van Drion was in Schopenhauer's tijd nog geen sprake) bleken niet gemakkelijk te vinden. Wel was er een hoogleraar sociale filosofie. Deze sprak

over godsdienst alsof het niet allemaal onzin zou zijn. Hij bleek katholiek.

Als studiegenoot beweerde hij dat het verloop van de evolutie niet toevallig kan zijn geweest: "Daar moet een Intelligentie achter zitten". Dit fysico-theologisch 'Godsbevijs', toegepast op het feitenmateriaal van de evolutie, is mijn denken blijvend gaan beheersen en tot verpletterende (maar subjectieve) zekerheid geworden. Een radicale omwenteling: evolutionisme gaat vaak samen met Godsontkenning (maar dan gaat het over een fictieve god die de wereld in zes dagen zou geschapen hebben), niet met 'bewijzen' van het bestaan van God. Met de hypothese dat er een of meer goden zijn, kun je alle metafysische problemen oplossen, tot en met de vraag welke kracht elementaire deeltjes opspant. Wel kostte het me letterlijk fysieke pijn om voor God in mijn denken plaats te maken. Nog moeilijker was het mijn houding tegenover deze bovennatuurlijke "spion" en potentieel allesverpletterende metafysische instantie te bepalen.

God: één en almachtig

Nooit heb ik de verleiding gevoeld Gods eenheid in twijfel te trekken. Als men meerdere 'goden' veronderstelt, leidt dat tot eenzijdige nadruk op bepaalde aspecten van God. Bijvoorbeeld de kallipygische Venus als op zijn best een slappe metafoor voor Gods aantrekkelijkheid en begeerlijkheid. Men veronachtzaamt of ontkent dan andere aspecten zoals Gods heiligheid, of mannelijke metaforen die met deze vrouwelijke

metafoor niet te rijmen zijn. Evenmin zag ik er ooit de zin van om Gods almacht te betwijfelen. Als je dat doet heb je niet langer een alomvattend filosofisch systeem. Buiten de wil van mijn God valt dus nog geen elektron van het dak. Vasthouden aan Gods almacht is ook na Auschwitz niet absurd. Men hield er ook aan vast na de gruwelijke pestepidemieën in de 14e eeuw in zowel de christelijke als de islamitische wereld. Regelmatig vallen in mijn persoonlijk leven vele puzzelstukjes tegelijk op hun plek, alsof God er de hand in heeft.

Barmhartigheid

Gods goedheid, barmhartigheid en liefde worden niet zozeer axiomatisch aangenomen of beredeneerd als ervaren. Zelfs nu nog, inmiddels jaren later, zou ik niet desgevraagd Gods wijsheid en goedheid in al Zijn handelen kunnen beredeneren. Wel ben ik na mijn latere toetreding tot de Islam zeer regelmatig overvallen door dagen-, weken- en maandenlang aanhoudende geluksgevoelens. Deze waren dermate intens, dat ik moest concluderen dat het aardse lichaam de mens onvoldoende in staat stelt Gods allesoverstelpende goedheid op volledige adequate wijze gewaar te worden. Daarvoor zal kennelijk een verheerlijkt lichaam nodig zijn.

Katholicisme

Hiermee loop ik echter vooruit. In de kennismakingsperiode heb ik tegenover het Opperwezen grote verontwaardiging en woede gevoeld. Het zou in de lijn van Schopenhauer gelegen hebben de mensheid te gaan waarschuwen voor het feit dat de wereld vermoedelijk door een duivel geschapen is die zich aan de aanblik van onze kwellingen wilde verlustigen. Toch zijn er hardnekkige optimisten die geloven dat men

van dit Opperwezen kan leren houden, zelfs mateloos veel. Katholieken bijvoorbeeld, die een aantal schandalige ideeën van sommige protestanten met kracht verwerpen en sinds 1951 (*Humani Generis*) het evolutionisme schoorvoetend omarmen. Aan een stormachtige verliefdheid op het katholicisme hield ik voorkeuren over voor beestachtig goede kerkmuziek, ootmoedig gebed en de Willibrordvertaling. Toch bleven vragen klemmen. Is het katholicisme wel een werkelijk katholiek (algemeen en universeel) geloof? In de godsdienst voor alle mensen van alle tijden kan het nooit gaan om historische verschijnselen als Jezus, de kerk of de bijbel, maar enkel om God en Zijn relatie tot de mens. En voor het christendom kiezen, alleen maar omdat dat in West-Europa de gangbare godsdienst is, is niet objectief en wetenschappelijk. Ik blijf van bepaalde aspecten van het katholicisme veel te kunnen houden, maar van een andere traditie misschien nog meer. Nodig is oriëntatie op alle wereldgodsdiensten, een vergelijkend warenonderzoek. Misschien is er een grootste gemeenschappelijke deler te bepalen. Zoals iemand me vertelde: "Je moet goed zoeken".

Confucius, Boeddha

Inderdaad, want er is veel te vinden. Zij het voor mij nauwelijks in de ethische leerstellingen van Confucius, die me niet duidelijk maakten hoe het Plein van de Hemelse Vrede aan zijn naam gekomen is. En ook niet bij de Boeddha, die de interesse voor elke godsvoorstelling schijnt te ontmoedigen en (apert onjuist) beweert dat het leven alleen maar lijden is. Hoe zo'n systeem zonder metafysica toch bij honderden miljoenen aan kon slaan blijft voorlopig een witte vlek op mijn geestelijke wereldkaart. En geloof in het vergeldingsmechanisme dat *karma*

wordt genoemd (kan dat dan wel zonder dat daar een Intelligentie achter zit?) is inferieur aan geloof in een God die vergeeft en helpt.

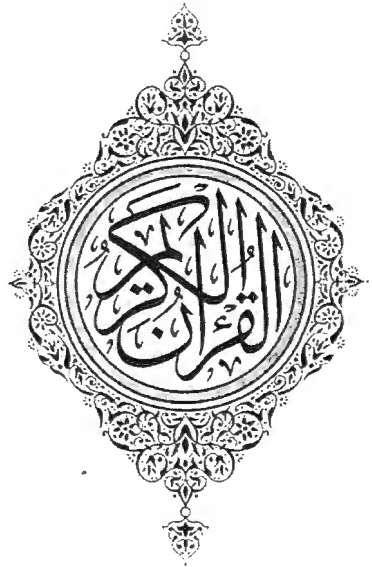
Bagavataram

Beter is de Bagavataram, een Hindoe-geschrift, dat beweert dat de wereld wordt geregeerd door één God ("Visjnoe"). Hij is angstwekkend en vreesaanjagend, en toch bovenal een God van volmaakte liefde. Dat zegt het christendom ook, dat moet dus haast wel kloppen. En wie dit inzicht tot het zijne kan maken, kan niet anders dan gelukkig zijn. Maar hoe dan? Volgens de Bagavataram (en de andere mij bekende Hindoe-stromingen) berust blijvend geluk op het inzicht dat deze God en Zijn schepping, dus ook de mens, één en dezelfde zouden zijn. Onbegrijpelijk, want wat zijn dan de eigenschappen van God en mens? Het probleem is juist dat de mens in bepaalde mate onmachtig, onwetend, onvolmaakt is. En om die reden moet hij meer te weten komen over God, die wel almachtig, alwetend en volmaakt is. God kan niet samenvallen met Zijn schepping op basis van simpele logica: de eigenschappen van de Schepper en de schepping sluiten elkaar uit.

Koran

De Koran vond ik bij eerste kennismaking in 1984 in de Kramersvertaling vooral humoristisch, vanwege de manier waarop welbekende bijbelverhalen veranderd waren. Zou de profeet dat per ongeluk hebben gedaan of expres? Was hij een fantast? Maar vanwaar dan die stelligheid, dat Godsvertrouwen, die nadruk op de barmhartigheid van de Almachtige die mijn belangrijkste filosofische probleem op zou lossen? De grootste optimist, de grootste realist, de grootste mystieke auteur aller tijden? Met zijn God zou je in Nederland kunnen aan

komen, de islam, in ruime zin opgevat, is in Nederland eigenlijk al een oud geloof.

Profeet

God is volgens de Koran almachtig en streng, maar voor wie zich tot Hem wendt, Schenker van ontzaglijke genade. Alweer die kernovertuiging. Maar ditmaal benadrukt als nergens anders, en met ongekende intensiteit gepredikt door een persoon van onbetwiste historiciteit. Als geen ander deed hij in de wereldgeschiedenis het monopolie van het christendom getalsmatig afbreuk. Volgens Stieglecker's *Glaubenslehren des Islam* beleefde hij de seksualiteit als een gave Gods, iets waar je in het evangelie ook maar weinig over leest. En hij had een geloofszekerheid die een indringende genade-ervaring doet vermoeden. Hij pretenteerde een gewoon mens te zijn. Volgens zijn God zelfs een zondig mens. Zij het een zonder volledig inzicht in eigen feilbaarheid.

Tijdgebonden

Want de boodschap van de Koran is alleen maar te begrijpen door tussen de regels door te lezen en tijd-, plaats- en context- gebonden aspecten tussen haakjes te zetten. Dat God straf is aanvaardbaar, maar eeuwige hellestraf, conform de toenmalige Christelijke traditie, druist fundamenteel in tegen Gods barmhartigheid, het zou van God een duivel maken. De mythe van schepping in zes dagen is de 7e eeuwse stand van de natuurwetenschap, terug te voeren tot misinformatie afkomstig uit de toenmalige joods-christelijke traditie. De schepping van het menselijk embryo uit gestold bloed weerspiegelt evenzeer het toenmalig natuurwetenschappelijk inzicht en is terug te voeren tot Aristoteles en Galenus. Dat een homoseksuele relatie door betrokkenen als iets heerlijks en zelfs een zegen Gods ervaren kan worden is ook bekend, ook al draagt zo'n relatie waarschijnlijk niet bij tot de demografische stabiliteit van samenlevingen met 7e eeuwse sterfecijfers. Zo ook alle andere dingen die Mohammed s.a.w. niet kon helpen of waarin hij kennelijk tekortschoot: de zeven hemelen (de kosmologie van Ptolemeüs), de schepping van de bergen als pinnen zodat de aardkorst niet beweegt (bergen ontstaan juist uit botsingen van schollen in de aardkorst; vaak gaan die gepaard met aardbevingen), de platheid van de aarde, het *skandalon* van de ontkenning van Jezus' kruisiging (om de christelijke verzoeningsleer met wortel en tak uit te roeien), generaliserende uitspraken over Joden (wellicht christelijke invloed; en de joden van Medina hadden misschien geen meegaand karakter), vervloekingen van andersdenkenden en gebeden om hun ondergang (bijbelse invloed?), contextgebonden uitspraken t.a.v. vrouwen, harde bepalingen inzake straf- en oorlogsrecht, geloofsverkondiging in de

vorm van oudere, in hun ontwikkelingsgeschiedenis traceerbare verhalen.

Meest gezegende profeet

Kan een profeet Gods ondanks dat alles toch uitgroeien tot de meest gezegende persoon uit de geschiedenis? In principe wel, want hij doet wat profeten en alle mensen bovenal zouden moeten doen: hij leert andere mensen levensmoed en Godsvertrouwen te hebben, zelfs van God te houden, en te handelen vanuit het besef dat verantwoording aan God verschuldigd is. Daardoor gaat zijn verhaal toch niet zozeer over menselijke onwetendheid en morele tekortkomingen, als in veel grotere mate om menselijke karaktergrootheid van kosmische proporties. En in laatste instantie om (*Allahoe akbar*) de condescendentie van een God die zich in barmhartigheid neerbuigt over mensen van allerlei allooi. M.i. duidelijker dan in het verhaal van Jezus, over wie niet bekend is of hij ooit om vergeving vroeg, en die optrad in een geloofstraditie die al geweldig veel van God meende te snappen. Zoals God Mohammed greep, zo zou Hij het met alle mensen van alle tijden kunnen doen. Als er een God is, dan moet het Deze zijn. En als er ooit een profeet is geweest, is het deze wel, het is met goed fatsoen niet te ontkennen. Mits men maar alle illusies over zijn onfeilbaarheid laat varen want deze komt alleen maar toe aan God, het enige werkelijke fundament van iedere godsdienst. Datgene wat de grootheid en het voor altijd aangrijpende van zijn karakter en zijn boodschap uitmaakt is eigenlijk zo evident dat het onbegrijpelijk is dat voor- en tegenstanders van de islam nog woorden willen vuil maken aan het andere.

Sjahâda: vóór, niet tegen

Zomer 1986 ging ik een week op vakantie zonder de Kramers-vertaling mee te nemen, maar nam me voor een dergelijke stromiteit niet weer te begaan. Het bladeren immers op zoek naar teksten als "Lofprijz Allah in de avond en in de morgenstond" bleek ik toch wel erg te missen. Deze teksten stimuleren om na te denken over de redenen waarom je Allah dankbaar zou kunnen zijn. Of "Allah is Hij die alle dingen met Zijn barmhartigheid omvat". Het idee voor deze God met mijn neus tegen de grond te gaan, graag zelfs, begon steeds sterker post te vatten.

Ik had het gevoel in mijn leven een definitieve en onontkoombare keuze te moeten maken. De opties, zoals ik ze ervoer, waren zelfmoord, waanzin of islam, wat de keuze voor de islam beslist gemakkelijker heeft gemaakt. Ik nam de fiets naar het Oude Noorden, vroeg een spelend jongetje naar de dichtstbijzijnde moskee, en verzocht daar te mogen kijken naar wat er allemaal gebeurde. Het was een zogenaamde krachtdadige bekering, kicking and screaming werd ik over de streep getrokken. Een paar maanden later, 27 december 1986, legde ik *sjahâda* af. Een positieve verklaring vóór Allah s.w.t. en Mohammed s.a.w. En niet tegen Jezus, christenen, joden, hindoes, homoseksuelen, tegen de mensenrechten, of tegen het idee van voortgaande openbaring of spirituele evolutie. Met mijn *sjahâda* beled ik niet dat Allah s.w.t. door Mohammed s.a.w. 100% juist is gekarakteriseerd, of monddood gemaakt is. Koran soera 33: 40 (Mohammed is het zegel der profeten) heb ik altijd, conform de context van Koran 33: 38v, op dezelfde manier gelezen als 1 Kor. 9: 2, waar Paulus de Korinthiërs aanduidt als het zegel (waarmerk, niet sluitstuk) van zijn apostelschap.

Mohammed niet onfeilbaar

Ik realiseerde mij reeds vooraf dat toetreding tot een grote geloofsgemeenschap betekent: niet alleen omgaan met wijzen en heiligen, maar ook met mensen die onwijs en onheilig lijken, hen geduldig te verdragen, en zelfs in beperkte mate voor hun verantwoordelijkheid te dragen. Het is indrukwekkend dat ook schijnbaar onwaardige mensen ervaren dat God voor hen barmhartig is. Deze vertroosting - niemand hoeft te wanhopen - is misschien nergens zo intensief te ervaren als in de geloofsgemeenschap van de islam. Dat mensen zelfs van de mooiste godsdienst bijna een puinhoop kunnen maken is evident. Ik was op jacht naar de waarheid over God, niet over zaken van minder groot belang. Dat de eerste Golf-oorlog inmiddels in zijn zevende jaar was kon me daarom niet weerhouden tot de islam toe te treden (de beste beslissing die ik ooit nam) en haar trouw te blijven. Zelfs het volstrekt onjuiste dogma van de onfeilbaarheid van Mohammed s.a.w. kon dat niet. Is het in de godsdienst in laatste instantie gaat om God, en niet om historische verschijnselen als Jezus, de bijbel of de kerk, dan kan het ook niet gaan om Mohammed, de Koran of de Islamitische geloofsgemeenschap.

Na mijn *sjahâda* leerde ik een beetje Arabisch in een Marokkaanse zondagschool, te midden van klasgenoten van acht. Mijn afstuderen liep door alle intellectuele inspanningen een of twee jaar vertraging op. Achteraf beschouw ik deze tijd als buitengewoon goed geïnvesteerd.

Overweldigende genade

Direct op mijn 'intreding' (de gebedstraditie van de islam heeft wel iets van het kloosterleven) volgde een maandenlange overwel-

digende genade-ervaring. Het was een ervaring van Gods liefde, dermate indringend en volmaakt dat ik mij afvroeg of het vijftmaal daags gebed niet eerder vijftig maal zou moeten plaatsvinden vanwege zoveel goedheid. Zo is het daarna niet continu gebleven, wel zijn zulke momenten en perioden altijd terug blijven komen. Mijn persoonlijk leven was afwisselend. Ik werkte twee jaar in het buitenland en maakte een bomaanslag mee. Ik begeleidde een jaar geleden het stervensproces van een zwaar gehandicapte man met één been, één long en één nier. Tussen de hoestaanvallen en braakgolven door vertelde hij me over zijn bijna-doodervaringen en de onvoorstelbare heerlijke geuren en kleuren van het leven hiernamaals. De liefdesband tussen mij en mijn christelijke vrouw, waarin God een cruciale rol speelt, is sterker dan ooit tevoren.

Meest waardevolle mens

Wat ik aan de profeet Mohammed s.a.w. te danken heb, is werkelijk onmetelijk: mijn bewustzijn van een God die werkelijk bestaat, mijn Godsvertrouwen, mijn levensmoed, mijn gebedstraditie. Met zijn God dring ik door een bende en spring ik over een muur. Van zijn God ga ik met enige regelmaat finaal uit mijn dak, van liefde en geluk. Een artikel van mij getiteld "Gods goedheid door domheid miskend" werd door een Nederlands weekblad echter geweigerd. Dankzij hem heb ik de rode draad in mijn leven te pakken gekregen. Door zijn vasthoudendheid weet ik dat ik niet moet wanhopen aan de terugkeer van de genade van Allah in de perioden waarin ik droog sta

tussen de extatische pieken in. De *salât* en de *zakât* beschouw ik als concrete uitwerkingen van het principe God lief te hebben boven alles en de naaste als jezelf. De vastenmaand Ramadan ervaar ik bijna steeds als een buitengewoon gezegende, vreugdevolle periode. De vijf zuilen van de islam leren me me zo goed mogelijk voor te bereiden op de dood en *jawmoe-l-qijâma* (de dag van de opstanding), door afstand te nemen van goden buiten God, van dagelijkse bezigheden, van bezit, van basisbehoeften, van mijn dagelijkse omgeving.

De profeet Mohammed s.a.w. is, kortom, voor mij de grootste en meest waardevolle mens die ooit heeft geleefd. Ik zie niet in wat ik aan deze lof nog zou toevoegen door te doen alsof ik hem onfeilbaar vind, want dat vind ik niet. In alle jaren dat ik inmiddels lid ben van de geloofsgemeenschap, heb ik nooit de illusie gehad dat alles wat in de Koran staat, waar en onbeperkt geldig zou zijn. M.i. lijden veel van mijn geloofsgenoten aan een onjuiste opvatting over het koningschap van Allah: een dictatuur in plaats van een bestel waar elk individu zoveel mogelijk verantwoordelijkheid krijgt toebedeeld. Deze misvatting inzake het koningschap van Allah heeft uiteraard consequenties voor de visie op de profeet s.a.w. , die dan ook door vriend en vijand zal worden gepresenteerd in de rol van een soort geestelijk tiran, niet in de rol die hij in mijn leven speelt: geloofspedagoog, gids, bevrijdende messiaanse figuur.

Muusa Muulaay was een ongelukkig mens

bekeringsmotieven in Kameroen

Caroline Angenent

Bekering, waarom?

Het begrip 'bekering' roept vandaag de dag bij verrassend veel mensen in Kameroen negatieve connotaties op. Argwaan voert de boventoon. Is de persoon die beweert bekeerd te zijn, wel eerlijk? Blijkt uit zijn of haar daden dat er inderdaad een radicaal nieuwe weg is ingeslagen? Of heeft de persoon misschien op de een of andere manier profijt van deze zogenaamde bekering? Voelde hij zich wellicht in het nauw gedreven door de feiten of de publieke opinie en kon hij geen kant meer op toen hij zich opeens "bekeerde"? Heeft hij of zij misschien geld gekregen voor zijn/haar aansluiting bij de betreffende groep? Hoopt hij op een betere behandeling? De levenslang gestrafte die in zijn cel advocaat wordt, de terrorist die de vrede predikt, de miljardair die filantroop wordt, de politicus die van partij wisselt en natuurlijk de mens die van geloof verandert, zij allen worden ervan verdacht zich voor meer opportunistische dan oprechte redenen te hebben bekeerd.

Horton: van lokale goden naar oppergod

Binnen de sociologische, antropologische en psychologische disciplines wordt een dergelijk wantrouwen vertaald in gedegen wetenschappelijk onderzoek naar de omstandigheden waaronder bekeringsplaatsvinden. Voor het Afrikaanse continent is de nog altijd meest toonaangevende beschrijving geformuleerd door Robin Horton (1971, 1975, 1993). Hij probeerde de massale toeloop van Afrikanen naar de grote monotheïstische religies aan het begin van de vorige eeuw te verklaren vanuit de structuur van de oude Afrikaanse religies. Toen de Afrikanen door de toenemende Europese bemoeienis met het continent op indringende wijze in contact kwamen met de wijdere wereld, kwamen zij tot de ontdekking dat de geesten en goden die zij vereerden slechts op lokaal niveau konden handelen. Binnen hun religie kenden zij echter ook een hoogste god. Deze stond ver van het dagelijkse dorpsleven van de mensen, maar werd verondersteld op wereldniveau de leiding te hebben. Volgens Horton herkenden de Afrikanen deze god als de es-

sentie van de door de kolonisator geïntroduceerde monotheïstische godsdiensten en sloten zij zich vervolgens in enorme aantallen daarbij aan.

Westerse modellen overal toepasbaar?

In Horton's visie betrof het hier een betrekkelijk probleemloos overstappen, verglijden bijna, van de verering van lokale goden naar de verering van een bijna vergeten opperwezen. Meestal wordt bekering niet zo probleemloos geacht. Hoewel de wetenschap het beslist nog niet eens is over de ultieme definitie van bekering, zijn er toch een aantal kenmerken waarvan men algemeen aanneemt dat deze met een religieuze bekering samenhangen. Er moet sprake zijn van een verandering in gedrag en zelfdefinitie, een besef dat het nieuwe leven goed is en het oude leven fout, een nieuw levensperspectief dat tot een totale heroriëntatie van het persoonlijk leven leidt etc. Deze kenmerken ontbreken allen in de beschrijving van Horton. Horton's model beschrijft wat er gebeurt als het tribale wereldbeeld van de Afrikaan wordt openge-

broken op het moment dat deze relaties aangaat met de mondiale gemeenschap en deel gaat nemen aan de mondiale economie.

Nog los van de vraag of Afrikanen ooit in een dergelijke beperkte wereld hebben geleefd, schetst het model een situatie die verleden tijd is. Overal op het Afrikaanse continent kijkt men naar de wereldkampioenschappen voetbal op televisie en is men doordrongen van het bestaan van een grotere mondiale gemeenschap. Tegenwoordig bekeren Afrikanen zich niet anders dan mensen elders in de wereld: binnen grote religieuze tradities bijvoorbeeld binnen het christendom worden rooms-katholieken baptisten. Maar ook van grote naar kleine tradities en omgekeerd zijn er voorbeelden: aanhangers van de oude Afrikaanse religies worden moslim en presbyterianen sluiten zich bij de Jehova's getuigen aan. Toch lijkt er binnen de wetenschappelijke wereld enige schroom te bestaan om de modellen en schema's die in de westerse geïndustrialiseerde context zijn ontwikkeld, ook op Afrika (en de rest van de wereld) toe te passen. Met de volgende casestudy van de bekering van Muusa Muulaay wil ik laten zien dat westerse modellen wellicht toch breder toepasbaar zijn dan menigeeen denkt.

Islamisering van Noord Kameroen

Muusa Muulaay was een Pullo, d.w.z. een lid van het Fulbe volk. Fulbe hebben een belangrijke rol gespeeld in de geschiedenis van Kameroen die teruggaat naar het begin van de 19e eeuw. De Pullo Usman dan Fodio riep toen in noord Nigeria zijn mede Fulbe op om een jihad te beginnen tegen de in zijn ogen te wereldse en heidense Hausa moslim leiders. Hoewel Fulbe traditioneel nomadische veehouders zijn en tot op he-

den deze levenswijze als hun ideaal zien, bleken zij formidabele vechters. Al binnen enkele jaren was de stichting van een islamitische staat onder leiding van Usman dan Fodio een feit. Maar de jihad was daarmee nog niet ten einde. Men trok verder naar het oosten en al spoedig bereikten de strijders het gebied dat nu noord Kameroen is. Daar introduceerden zij de islam, stichtten zij *lamidaten* (Fulbe moslimstaten met een *lamiido* aan het hoofd) en werden zeer berucht vanwege hun slavenrazzia's. Zij hadden paarden en waren veel beter bewapend dan de lokale bevolking, wier enige verdediging er vaak uit bestond zich hoog in de bergen terug te trekken, waar de paarden niet effectief ingezet konden worden. Over vlakker gebied trokken de moslim strijders steeds verder op naar het zuiden. Daar stuitten zij echter in het begin van de vorige eeuw op de nog beter bewapende noordwaarts oprukkende Europese koloniale machten en hun opmars werd tot staan gebracht. De Fulbe gelden echter tot op de dag van vandaag als de leiders van het uitgestrekte, maar dun bevolkte noorden. Deze noordelijke provincies van Kameroen gelden in de statistieken als 'moslim', hoewel er aanzienlijke groepen christenen zijn. Het betreft hier voornamelijk rooms-katholieken - dit deel van Kameroen was een Frans mandaatgebied - maar recentelijk vinden ook de Église Évangélique du Cameroun en enkele kleinere protestante groepen er een aanhang. Deze christelijke kerken vinden hun gehoor voornamelijk onder de volken die lang geleden aan de islamiserende Fulbe zijn ontsnapt en hun eigen geloof aan zijn blijven hangen. Over moslims wordt over het algemeen gezegd dat zij moeilijk te bekeren zijn, maar een Fulbe bekeren lijkt helemaal een onmogelijkheid. Dat is niet verwonderlijk als men

bedenkt dat zij immers een groot deel van hun identiteit en status als heersers over het gebied verlenen aan hun moslim zijn. Ter illustratie: een groep Noorse zendelingen bedrijft al meer dan een kwart eeuw zending onder de Fulbe in dit gebied. Zij hebben scholen geopend, de Bijbel in het Fulfulde (de taal van de Fulbe) vertaald en een complete Fulfulde-talige radiozender in het leven geroepen. Maar het is tevergeefs gebleken: bekeringen onder de Fulbe zijn nagenoeg uitgebleven. In al die tijd heeft slechts één familie zich bekeerd tot het christendom.

Muusa's jeugd

Muusa Muulaay was dus zo'n Pullo; de derde zoon uit een kinderrijke, welvarende, polygame familie. Hij groeide op in de compound van zijn vader, een typische Fulbe compound aan de rand van een klein dorp. Al voor zijn tweede verjaardag zat hij op een paard en leerde net als alle andere jongens de beginselen van het koeien hoeden. Toen hij een jaar of vier was werd hij naar de Koran school in het dorp gestuurd. Daar had Muusa geen positieve herinneringen aan: hij moest weg van de vertrouwde compound en woonde bij de *marabout*, de koranleraar, in huis. Dat is zo de gewoonte in grote delen van West Afrika: in ruil voor het koranonderwijs knappen de kinderen allerlei klusjes voor de *marabout* op. Soms gaat het om lichte huishoudelijke karweitjes als water halen en vegen, soms worden ze bijkans als slaven behandeld. Muusa moest dagelijks de deuren langs om voedsel bij elkaar te bedelen voor zichzelf en voor zijn leraar en hij vond dat vreselijk. Een paar jaar later, toen men zijn koranopvoeding voltooid achtte, werd hij naar de katholieke lagere school in het dorp gestuurd. Hij woonde toen weer thuis. De

middelbare school was echter in de stad, te ver weg om dagelijks op en neer te gaan en hij trok in bij familie die in de stad woonde.

Bekering

Muusa kwam pas weer thuis toen hij 24 was, gepokt en gemazeld door de grote stad en bevlogen van het nieuwe politieke elan dat in de grote steden tot geweld had geleid. Kameroen, tot dan toe een met harde hand geregeerde één-partij staat, moest als gevolg van binnenlandse en buitenlandse druk in 1992 meerdere partijen toestaan. Muusa werd een energiek aanhanger van één van de oppositiepartijen maar stuitte daarbij vrijwel onmiddellijk op tegenstand van zijn familie. Zij waren aanhangers van de regeringspartij en Muusa zag zich gedwongen weer in de stad te gaan wonen. Daar ontving hij op een dag bezoek van aanhangers van de Deeper Life Bible Church (DLBC), een, inmiddels wereldwijd opererende, Pentecostale kerk waarvan de West-Afrikaanse tak in de jaren '70 gesticht werd door de Nigeriaan William Frederick Kumuwu. De DLBC christenen beklemtoonden bij hun bezoeken dat zij volgelingen van Jezus waren, geen aanhangers van de regering. Muusa liet hen in eerste instantie binnen om over politiek te praten. Hoewel tegengesteld in bedoelingen zochten zij elkaar vaker op, Muusa ging mee naar kerkdiensten en deed voor de vorm mee als zij gingen bidden, maar voelde daarbij niets van binnen.

Toen begon Muusa echter last te krijgen van nare dromen waarin hij zichzelf dood zag gaan en dan door een kracht die hij niet kon weerstaan naar het hellevuur worden gesleept. Doodenge nachtmerries waren het. Uit pure angst begon hij naar zijn eigen levenswandel te kijken en zag dat hij er een zeer zondig leven op nahield.

Hij deelde het bed met vele vrouwen, vertelde leugens, dronk alcohol en rookte. Hij wist inmiddels dat alleen Jezus de macht is gegeven om zondaars te redden van de eeuwig durende straf. Toen hij nogmaals uit zo'n nachtmerrie ontwaakte, viel hij op zijn knieën en bekeerde zich [*repented*]. Muusa spreekt aarzelend over een visioen van Christus en zeer positief over een gevoel van bevrijding dat volgde op zijn bekering. Hij sloot zich aan bij de DLBC en verdiepte zich in de Bijbel.

Reacties van familie en vlucht

In de dagen die volgden op zijn bekering leefde Muusa een "heilig leven" [*'holy life'*]. Hij was vervuld van de Heilige Geest die ook via hem werkzaam bleek. Als Muusa sprak werden zieken genezen, boze geesten uitgedreven en als hij tijdens een bijeenkomst de mensen zegende, dan ontvingen daarop enkelen daadwerkelijk de Heilige Geest. Voor zijn bekering had hij nooit zulke gaven gehad; hij was ervan overtuigd dat hij het instrument van de Heilige Geest was.

Het zorgeloze leven duurde echter niet lang: vanzelfsprekend was Muusa's Fulbe familie absoluut tegen zijn bekering. Het mag sinds de Rushdie affaire voldoende bekend worden geacht dat sommige moslims de islamitische leer zo interpreteren dat een afvallige moslim gedood mag of moet worden. Of Muusa's familie en vrienden er ook zo over dachten of meenden dat de wrake aan Allah toekwam was niet helemaal duidelijk, maar in ieder geval bleven ze hem lastig vallen. Geen enkele christelijke bijeenkomst kon hij meer ongestoord bijwonen. Bedreigingen werden steeds openlijker geuit en Muusa zag zich gedwongen te vluchten. Hij ging naar Nigeria waar de bekeerde Pullo op het Nigeri-

aanse hoofdkwartier van de DLBC met open armen werd ontvangen. Een tijdlang verbleef hij in Nigeria waar hij zich verder in de Bijbel kon verdiepen en vooringing in massa-samenkomsten overal in het land. Na een paar jaar werd Muusa echter tot zijn ontzetting door de leiding van de kerk teruggestuurd naar Kameroen en zelfs naar zijn geboortestreek. De leiding van de DLBC was namelijk van mening dat hij daar het meest effectief voor evangelisatie zou kunnen worden ingezet, omdat hij immers de mensen daar kende en zij op hun beurt op de hoogte waren van zijn levensverhaal.

Weer moslim

Maar Muusa wilde niet terug naar Kameroen en al helemaal niet naar zijn geboortestreek. Hij was ervan overtuigd dat hij daar spoedig zou sterven en hij probeerde op allerlei manieren naar een plek in Nigeria of tenminste naar een ander deel van Kameroen gestuurd te worden. De leiding was echter niet ontvankelijk voor zijn smeekbeden, hij moest zijn kruis maar dragen. En zo verscheen Muusa op een dag weer in zijn geboortestreek. Zijn komst bleef niet lang onopgemerkt. Twee dagen later werd hij door zijn vader opgehaald en meegenomen naar het ouderlijk huis. Daar werd hij voor de keuze gesteld: weer gewoon moslim worden of anders .... Muusa werd weer moslim. Zijn Bijbel en christelijke geschriften werden verbrand en hij mocht niet meer met christenen omgaan. Muusa deed zijn best om weer een vrome moslim te zijn. Hij bad vijf keer per dag, ging trouw naar de moskee en deed mee met de vasten, maar toch vertrouwde zijn familie hem niet zo erg. Om ook fysiek een afstand te scheppen tussen Muusa en zijn christelijke vrienden werd hij naar een verre oom gestuurd, die in een volledig islamitische om-

geving woonde. Daar werd er door iedereen voortdurend op hem ingepraat, van 's morgens vroeg tot 's avonds laat werd er uit de Koran en de hadieth voorgelezen. Christelijke vrienden mocht hij niet ontvangen en hij had het idee dat hij niet al zijn post kreeg. Maar wat kon hij doen? Hij kon slechts wachten op betere tijden.

'Dood-ongelukkig'

Toen ik hem sprak, zei Muusa doodongelukkig te zijn. De Heilige Geest had hem verlaten, zijn speciale gaven was hij kwijt en hij was met een leeg leven achtergebleven. In de ogen van beide religies leidde hij nu een zondig leven: hij rookte weer, weer sliep hij met vele vrouwen en hij spoelde zijn ellende met alcohol weg. Hij was geroepen, maar niet uitverkoren want hij had Christus verzaakt, toen hij met zijn vader was meegegaan. Nu wenste dat hij op die dag toen zijn vader hem kwam halen had gezegd "Ik ga niet mee, dood mij maar!" Muusa voelde zich ook enorm door de DLBC in de steek gelaten. Ze hadden hem nooit terug moeten sturen en toen hij door zijn vader in het nauw was gedreven hadden ze hem moeten komen redden. Nu restte hem niets meer dan op de dood te wachten, maar hij hoopte nog dat hij als christen dood zou kunnen gaan, want als hij zou sterven in zijn huidige staat, dan zou hij eeuwig in het hellevuur moeten branden. Als hij weer christen werd, zou hij moeten vluchten, heel ver weg, want zijn familie zou een tweede keer niet zo coulant zijn. Hij wist echter nog niet waar hij naar toe kon gaan, zijn kerk had hem immers ook in de steek gelaten. Op deze manier wilde hij echter niet blijven leven. Binnen een jaar ging zijn wens in vervulling; Muusa overleed na een kortstondig ziekbed.

Als Paulus

Welke bekeringsmotieven komen in dit verhaal voor?

Ten eerste is het mogelijk om er een klassiek bekeringsverhaal in te lezen. Binnen de christelijke theologie stond eeuwenlang de bekering van Paulus model voor alle bekeringsverhalen. In Handelingen 9 wordt deze bekering beschreven: de christenvervolger Saulus had op de weg naar Damascus een ontmoeting met God en deze ervaring veranderde hem zo grondig dat hij sindsdien als de apostel Paulus door het leven ging. Kenmerkend in dit model van bekering is dat de bekering plotseling geschiedt en dat het initiatief van God uitgaat: God is actor, handelend subject, de bekeerling is object en ondergaat passief de bekering. God sprak tot Paulus en deze ontmoeting had een onmiddellijke radicale verandering in het leven van Paulus tot gevolg. Paulus had dit treffen niet opgezocht, het overkwam hem. De Bijbel stelt duidelijk dat dit plotselinge optreden van God geen verzinzel achteraf van Paulus was: de reisgezellen hoorden de stem ook, ofschoon zij het licht dat Paulus drie dagen lang blind maakte niet zagen.

Aspecten van dit klassieke model vinden we ook in het verhaal van Muusa. Bijvoorbeeld: God neemt het initiatief en spreekt tot Muusa in dromen waarin hij hem in niet mis te begrijpen beelden waarschuwt voor de gevolgen van zijn zondige manier van leven. Muusa is doodsbang en weet dat door zijn gesprekken met de DLBC mensen dat alleen Christus hem kan helpen, zoals Saulus vanzelfsprekend ook op de hoogte was van de krachten die aan degene die hij bestreed werden toegedicht. Als een volgende droom Muusa te machtig wordt, neemt hij vertwijfeld zijn toevlucht tot Christus. Hij valt op zijn knieën en be-

keert zich. Onmiddellijk voelt hij zich opgenomen en bevrijd. Zijn leven is voortaan radicaal anders, heilig en evangeliserend, een leven dat dus sterk gelijkt op dat van Paulus. Muusa beklemtoont zijn passiviteit: wat hij tot stand brengt is niet zijn eigen werk, maar het is de kracht van de Heilige Geest die in hem werkzaam is.

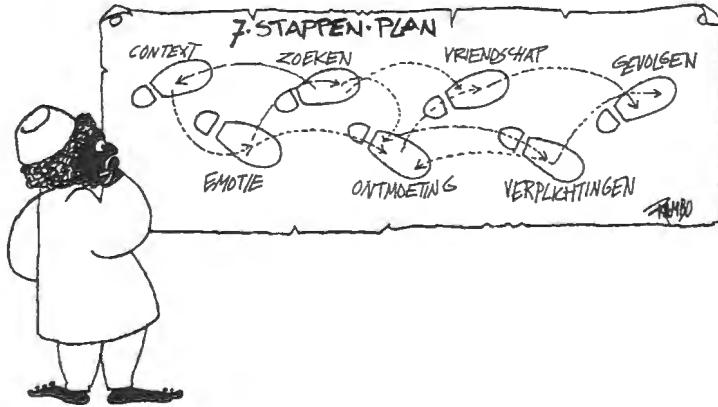
Bekering: actieve zoektocht

Hoewel het ingrijpen van God in dit geval een volkomen plausibele verklaring voor Muusa's bekering biedt, zal een psycholoog of socioloog op andere aspecten van het verhaal de nadruk leggen. Toen aan het begin van de vorige eeuw de sociologie en psychologie zich tot zelfstandige wetenschappen ontwikkelden was bekering direct een geliefd thema. In eerste instantie nam men van de theologie de begripsafbakening over, maar al spoedig werd duidelijk dat bekeerlingen zich niet aan het strakke theologische ideaaltje hielden. Naast de plotselinge bekering kreeg men bijvoorbeeld ook voor een meer geleidelijk type van bekering, waarin de bekeerling niet passief is, maar een actieve zoektocht naar de betekenis en zin van het leven onderneemt. Een geleidelijke bekering is dus ook nooit af.

Het is een proces naar vervolmaking dat desnoods een heel leven kan duren. Een dergelijke lange zoektocht kent slechts zelden momenten van heftige emotionele uitbarstingen, waar een plotselinge bekering wel vaak mee gepaard gaat.

Zeven stappen en groepsproces

Lange tijd bleven de nieuwe wetenschappen nog wel trouw aan het idee dat het initiatief tot de bekering van God of een transcendente wereld uitging. Maar ook die notie moest worden genuanceerd toen men, met name in de Verenigde Staten, geconfronteerd werd met mensen die, hoewel zij zich vrijwillig aansloten bij de nieuwe religieuze groepen, toch claimden bekeerd te zijn. Toen het duidelijk werd dat een mens actief naar een bekering toe kan werken, kwam er als vanzelf aandacht voor de condities waaronder bekering tot stand kan komen. Naast persoonlijkheidsstructuur, emotionele ontwikkeling en individuele levensomstandigheden leek het groepsproces een bepalende factor in het bekeringsproces, wat met name ten tijde van de Koude Oorlog tot een levendige belangstelling voor technieken van hersenspoeling leidde. In 1965 kwamen Lofland en Stark met hun

spraakmakende artikel waarin zij zeven stappen onderscheidde die volgens hen tot een bekering zouden leiden. Zij legden met name grote nadruk op het op het juiste emotionele moment beschikbaar zijn van een alternatieve religieuze groep waarmee de potentiële bekeerling nauwe banden aangaat, met uitsluiting van contacten buiten de groep. Is er in het verhaal van Muusa ook sprake van een dergelijk keerpunt en een vergelijkbaar groepsproces?

Bekering in de groep

Uit Muusa's relaas blijkt dat hij in contact kwam met de christenen van de DLBC op een moment dat hij erg eenzaam was. Hij was om zijn afwijkende politieke ideeën door zijn familie afgewezen en woonde nu alleen in de stad. We mogen aannemen dat er niet al te veel mensen in zijn politieke ideeën geïnteresseerd waren, want Muusa was wanhopig genoeg om mensen die met een geheel ander doel bij hem aanklopten, binnen te noden om met hen over politiek te praten. Uit het feit dat hij vervolgens vertelt met deze mensen mee te zijn gegaan naar hun religieuze bijeenkomsten, hoewel hij toen bij het bidden nog niets voelde, blijkt ook dat hij wel erg eenzaam moet zijn geweest. Dat meegaan was overigens niet zonder risico, want hij was natuurlijk geen gewone moslim. Hij was een Pullo, zoon van slavenjagers, wiens bewegingen daarom met argwaan zouden worden gevolgd, zowel door de christelijke als de moslim gemeenschap. Toen de ontvangst bij de DLBC gunstig uitviel, moet het de eenzame Muusa weinig moeite hebben gekost om nog maar zeer geringe contacten buiten deze religieuze groep te hebben, een door Lofland en Stark vereiste stap om tot bekering te komen en een kenmerkende strategie van kleine religieuze groepen als

de DLBC. Om volledig door een religieuze groep als de DLBC geaccepteerd te worden is het vervolgens nodig dat de lidmaten "opnieuw geboren" worden d.w.z. een persoonlijke bekering van het Paulijnse plotselinge type doormaken. Tijdens hun bijeenkomsten wordt sterk de nadruk gelegd op het leiden van een heilig leven. Men beschrijft beeldend hoe de duivel slechts kan worden afgeweerd door een onvoorwaardelijk vertrouwen op Christus. Om bij deze groep te kunnen blijven horen moest Muusa dus een bekering doormaken en wel één die precies het in deze groep geaccepteerde patroon volgde, hetgeen geschiedde.

Beantwoorden aan verlangen van de groep

Bij zijn 'herbekering' naar de Islam, enige jaren later, is ook een Lofland en Stark patroon te constateren. Muusa voelde zich afgewezen en in de steek gelaten door de leiding van de DLBC omdat ze hem tegen zijn wil terugstuurden naar zijn geboortestreek. In deze voor hem emotionele tijden ontmoette hij zijn oude religieuze familie weer, die hem tegen zijn verwachtingen in een tweede kans wilde geven. Muusa grijpt deze kans met beide handen aan. Het proces van herbekering bestond uit een simpele rituele wasbeurt en het uitspreken van het credo en was wat minder spectaculair dan de bekering tot christendom. In beide gevallen doet Muusa precies wat er door de groep van hem wordt verlangd. De groepsdruk was echter in het laatste geval waarschijnlijk veel groter dan bij zijn eerdere bekering. Muusa wilde graag weer volledig als familielid en trouw moslim door zijn familie erkend worden: hij bezoekt mij tijdens de Ramadan en weigert het aangeboden water en brood, hoewel ik hem nog verzeker dat niemand te weten zou komen dat hij het aangenomen had. Tot zijn wan-

hoop vertrouwt zijn familie hem niet meer en wordt hij dus door de groep zowel onder druk gezet als afgewezen.

Afgewezen

Waar sociologen naar het functioneren van de groep kijken, zoeken psychologen naar oorzaken in de specifieke individuele psychologische gesteldheid die een mens vatbaar voor bekering zou maken. Een voortdurend terugkerend thema in het verhaal van Muusa is 'afwijzing'; Muusa zag zich door iedereen afgewezen zowel door zijn familie en moslim vrienden als door zijn latere christelijke vrienden. Het begon al toen hij vier was en naar een koranschool werd gestuurd waar hij geen goede herinneringen aan heeft. Muusa is daar duidelijk ongelukkig geweest. Hij voelde zich verraden door zijn ouders die hem zomaar in de steek lieten terwijl hij moest bedelen voor zijn voedsel. Wellicht is in deze periode al de kiem gelegd voor zijn latere afkeer voor de islam die het mogelijk maakte dat hij op een dag het schijnbaar onmogelijke zou doen: christen worden. Op deze nare ervaring met de islam volgt een periode op een katholiek school. Ongetwijfeld hoorde hij daar al verhalen over de christelijke God en zijn zoon Jezus, zodat de DLBC christenen jaren later niet op een volslagen leek stuitten. Hij hoorde deze verhalen bovendien op het moment dat hij weer thuis woonde en deze boodschap werd dus met een positieve herinnering verbonden. Na een aantal kalme jaren werd Muusa weer van huis gestuurd en toen hij vervolgens na jaren weer terugkwam, werd hij vrijwel onmiddellijk weer weggestuurd wegens zijn afwijkende politieke ideeën. Na al deze afwijzingen moet de spontane acceptatie binnen de DLBC als een warme douche hebben gevoeld. Muusa bloeide als nooit tevoren. Hij

stortte zich helemaal in het kerkleven en werd een belangrijk persoon binnen de DLBC. De afwijzing van zijn familie kwam echter harder dan ooit: hij werd met de dood bedreigd. Muusa had echter inmiddels voldoende zelfvertrouwen aan de steun van zijn nieuwe christenvrienden ontleend om dit keer zelf weg te gaan. Die steun was echter geen lang leven beschoren en wederom voelde Muusa zich afgewezen toen de DLBC leiding erop stond dat hij terug naar Kameroen zou gaan, maar hem daar verder niet bijstond. De laatste en wellicht meest ernstige afwijzing kwam wederom van zijn familie, die het vertrouwen in Muusa leek te hebben opgezegd.

Godsdienst en identiteit

Natuurlijk worden talloze kinderen in de hele wereld ver van huis naar school gestuurd en leidt dit loutere feit niet tot massale bekeringen, hoewel scholing zeer vaak als een effectief middel tot bekering wordt gezien. Missie- en zendingsorganisaties mede daarom vele scholen hebben gesticht. In Muusa hebben zijn specifieke psychologische gesteldheid en een samenloop van omstandigheden echter een zeer ongelukkig mens opgeleverd. De afwijzingen leidden tot een negatief zelfbeeld, de onmacht om zelf veranderingen in zijn leven tot stand te brengen leidden tot een angst voor de dood, gevoed door beelden van een eeuwig hellevuur die zowel in de islam als het christendom prominent aanwezig zijn. Er zijn mensen die zich voor minder dwingende psychologische redenen bekeerd hebben. Daarnaast heeft voor Muusa het feit dat hij Pullo is waarschijnlijk ook een beslissende rol gespeeld. Voor een Pullo heeft afvalligheid van de islam nu eenmaal meer gevolgen dan voor andere Kameroenese moslims. Fulbe ontlenuen immers hun identiteit voor

een groot gedeelte aan hun moslim zijn; een bekeerling is daarom naast zijn gehele familie en vriendenkring, tevens zijn etnische en groepsidentiteit kwijt. Bovendien zal hij keer op keer in talloze situaties met zijn eigen vervreemding worden geconfronteerd, want van een Pullo wordt in Kameroen nu eenmaal automatisch aangenomen dat hij moslim is.

Lewis Rambo en de zeven stappen

Zowel een theologische, sociologische en psychologische benadering komen met een verklaring voor de bekering van Muusa Muulaay. Het zal echter duidelijk zijn dat de verschillende verklaringen en modellen niet ieder afzonderlijk het gehele verhaal vertellen, maar eigenlijk allemaal samen moeten worden genomen omdat bekering een proces is dat de gehele mens aangaat, zowel zijn religieuze als psycho-sociale kanten, terwijl volgens sommigen ook politieke en economische ontwikkelingen in het proces een rol kunnen spelen. Hedendaagse beschrijvingen van bekeringen zijn van dit besef doordrongen en bepleiten dan ook een multi-disciplinaire aanpak. Een van de meest spraakmakende recente modellen van bekering komt van Lewis Rambo (1993) die de zeven stappen van het schema van Lofland en Stark weer opneemt als factoren die in een bekering een rol kunnen spelen: de context waarin de bekeerling leeft, een emotionele crisis, een religieus geduide zoektocht naar betekenis, de ontmoeting met een andere religie, banden van vriendschap aangegaan met mensen van een andere religie, de verplichtingen die bij de nieuwe religie horen en de gevolgen die een bekering voor de persoon heeft. Anders dan Lofland en Stark die hun stappen als noodzakelijk en tezamen als voldoende voorwaarde voor een bekering

zagen, wil Rambo geen chronologie of op-eenstapeling in het proces zien. Hij heeft daartoe een soort diamantstructuur ontworpen waarin alle factoren met alle andere verbonden zijn, waarmee hij aan wil geven dat alle factoren op elkaar inwerken en in eerste instantie gelijkwaardige factoren moeten worden gezien. Op een gegeven moment kan eventueel één van de factoren de overhand kan krijgen, maar dat wil niet zeggen dat de andere er niet toe doen noch betekent het ontbreken van één of zelfs meerdere factoren dat er geen sprake is van een oprechte bekering. Nadeel van dit veel geciteerde model is dat men er alle kanten mee opkan en het verklarende aspect ondergeschikt lijkt te zijn gemaakt aan het verlangen om alle mogelijke bekeringen in het model te vatten. Het zal daarom niemand verwonderen dat alle door Rambo genoemde factoren zonder problemen in het verhaal van Muusa terug te vinden zijn.

Conclusie

De verklaring van Horton, hoewel misschien geldig voor de bekering van een lokale naar een wereldreligie, zijn bij een bekering van de ene naar de andere wereldreligie uiteraard niet van toepassing. Als de theorieën, gangbaar in studies van de bekering in het westen, in ogenschouw worden genomen, blijven er echter nog genoeg over die de bekering van Muusa Muulaay kunnen duiden. Hoewel bovenstaande vanzelfsprekend een zeer globale bespreking is van een voor Muusa Muulaay zeer ingrijpende persoonlijke gebeurtenis, moge het duidelijk zijn dat deze verklaringsmodellen ook zeer wel op Afrika en Afrikaanse bekeerlingen toegepast kunnen worden. Juist omdat de modellen pogen om specifieke culturele factoren te negeren, blijken ook Afrikanen gewone mensen.

Gegevens uit dit artikel zijn in Kameroen verzameld voor een proefschrift getiteld: *Personal motives for religious conversion in the Grassfields* (Cameroon). Deze gegevens zijn verkregen op belofte van anonimiteit, de naam Muusa Muulaay is daarom verzonden.

Ingekorte bibliografie

Horton, Robin. 1971. African Conversion. *Africa*, 41 (iss. : 85-108).

Horton, Robin. 1975. On the rationality of conversion. *Africa*, 45 (iss. : 219-235 & 373-99).

Horton, Robin. 1993. *Patterns of thought in Africa and the West: essays on magic, religion and science*. Cambridge: Cambridge University Press.

Lofland, John, & Rodney Stark. 1965. Becoming a world-saver: a theory of conversion to a deviant perspective. *American Sociological Review*, 30: 862-975.

Notermans, Catrien. 1999. *Verhalen in veelvoud: vrouwen in Kameroen over polygynie en christendom*. Nijmegen: Valkhof Pers.

Rambo, Lewis R. 1993. *Understanding religious conversion*. New Haven etc.: Yale University Press.

N.B.

- Een volledige lijst van de engels- en franstalige bibliografie is op te vragen bij de redactie.

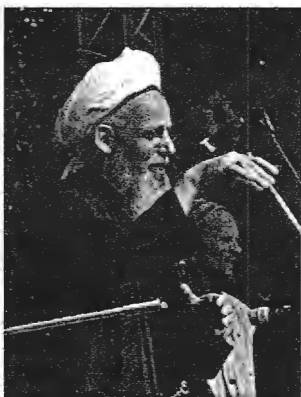
Uit de niet-wetenschappelijke Nederlandstalige literatuur kan nog vermeld worden:

Veertien portretten van nieuwe Nederlandse en Vlaamse moslims, T. Crijnen, Bulaaq.

Vredesboodschap in de Osmaanse herberg

Uitvoeringen van originele Indische, Arabische, Afgaanse en Perzische muziek, door artiesten uit die landen, met instrumenten als sitar, luit, sarod, robab en rietfluit, niet te vergeten ook een optreden van Sheikh Hassan als cellist, het zijn maar enkele van de activiteiten waarvan je kunt genieten in de Osmaanse Herberg in Sötenich (Eifel) en waarvan je de programma's tegenwoordig via internet kunt verkrijgen www.muslim.de

Het belangrijkste gebeuren blijft er niettemin de grote *Dhikr*, die de eerste Zaterdag van elke maand vele, soms honderden, deelnemers trekt uit de westeuropese landen, waaronder Nederland. Allen zijn leerlingen van de Grandsheikh, de hoogste leraar, van de Haqqani-Naqshbandi soefiorde. (zie Begrip, oktober '99, p. 163 en maart '00, p. 47). Deze keer is het een bijzondere bijeenkomst, de eerste na de terreuraanslagen in Amerika.

Wij dachten dat wij vrede hadden – zo begint Sheikh Hassan, plaatsvervanger van de Grandsheikh voor West-Europa- maar toen gebeurde het. Absurd is het dat mensen inde naam van God, de genadevolle, de barmhartige, massamoorden plegen. In kerken, synagogen, moskeeën en vergaderzalen spreken wij thans over de weg naar vrede. Respect voor elkaar is daarvoor niet voldoende. Wie in onvrede leeft met zichzelf, kan ook met anderen niet in vrede leven. De ware vrede begint in het eigen hart en komt van God. Onze Weg is daarom *Dhikr*, het gedenken, het zich herinneren van God.

Alhamdulillah, alhamdulillah – alle lof is aan God – zo klinkt het op uit talloze monden. De *dhikr* begint. De sheikh zingt voor, een rietfluit begeleidt, een trom geeft het ritme aan. Gezamenlijk “chanten” alle gelovigen het *La ilaha illa 'lah* – in de soefielezing: Er zijn geen goden; er is alleen God. Er is geen werkelijkheid dan de Werkelijkheid. Er is geen schepping zonder haar Schepper. Daarbij is *dhikr* het aanroepen van God bij Zijn naam: *Allah, Allah*. Het is de roep tot God door wie Hem liefhebben. Het is ook de roep van God tot Zijn geliefden, Zijn oproep vanuit de toekomst tot het gaan van de Weg naar Hem. *Muhammadini s-salawat, Muham-madini s-salawat* – Mohammed gezegend zij Hij. Gezegend zij de Profeet door wie God de juiste Weg heeft geopenbaard, gezegend ook alle Sheikhs, de opeenvolgende leraren die de heilige kennis van de Profeet hebben doorgegeven tot in deze tijd. *Alhamdulillah, alhamdulillah*. Muziek en stemmen vallen stil.

Dhikr brengt ons in extase – zo zegt Sheikh Hassan - niet door XTC maar door de lief-

de, de liefde voor onze Heer. Dhikr ver-ruimt je innerlijk. Ga dan ook op verkenning in dat innerlijk, op zoek naar de schatten die God daar heeft ingeplant. Een duurzame vrede in de wereld komt niet van militaire allianties, van aardse machten, van fundamentalisten of van islamisten. God vraagt van ons egoïsme en hebzucht te laten varen, rechtvaardig en barmhartig te zijn voor de medemens. God is de organisator, wij zijn de uitvoerders, onder leiding van onze geliefde Sheikh, onze hoogste leraar, aan wie God een grote schat heeft toevertrouwd.

Alle aanwezigen staan op en geven Sheikh Hassan de hand. *Salaam aleikoem* – vrede met u. Als ik aan de beurt ben, citeer ik uit de bijbel: “Komt tot Mij allen die belast en beladen zijt, en Ik zal u rust geven”. Sheikh Hassan lacht begrijpend en drukt mij stevig de hand. Dan vormen allen één grote kring. Een saamhorige gemeenschap. Een inspirerende ervaring. - Jan Landheer

Sheikh Yusuf Al-Qaradawi

De televisie-imaam Sheikh Yusuf al-Qaradawi keurt de aanvallen op burgers in de V.S. af met de woorden: “Ons hart bloedt door de aanvallen die het WTC als doelwit hadden, zo ook op andere instellingen in de Verenigde Staten, ongeacht onze sterke weerstand tegen het Amerikaanse voorgenomen beleid ten opzichte van Israël op militair, politiek en economisch gebied.”

“Islam, de religie van tolerantie, houdt de menselijk ziel in hoog aanzien, en beschouwt de aanval op onschuldige mensen als een zware zonde, dit wordt ondersteund door het vers uit de Koran: “... dat wie ook een mens doodt, behalve wegens het doden van anderen of het scheppen van wanorde in het land, het ware alsof hij het gehele mensdom had gedood, en voor hem, die iemand het leven schenkt, alsof hij aan het gehele mensdom het leven heeft geschenken...” Koran 5: 32.

Zelfs in tijden van oorlog, is het moslims niet toegestaan iemand te doden behalve diegene die betrokken is in man-tegen-man gevecht met hen. Het is hen niet toegestaan om vrouwen te doden, ouderen, kinderen of monniken in hun religieuze afzondering. “Ik ben absoluut tegen de verbintenis van moslims om op pad te gaan voor zulke aanvallen (op onschuldige burgers). De islam staat nooit toe dat een moslim onschuldigen en hulpelozen doodt”.

“Waar we tegen waarschuwen, zelfs wanneer het werkelijkheid zou worden, is om een hele natie verantwoordelijk te stellen voor een misdaad die uitgevoerd is door een kleine groep mensen of om een bepaalde religie te bestempelen als een geloof dat

geweld en terrorisme ondersteunt” zegt al-Qaradawi. “Ik heb vele vragen gekregen in TV programma’s en tijdens openbare lezingen over de martelaarsacties buiten Palestijnse gebieden, en ik heb altijd geantwoord dat ik het eens ben met degene die niet toestaan dat zulke martelaarsacties buiten de Palestijnse gebieden worden uitgevoerd.” “In plaats daarvan, zouden wij ons moeten concentreren op het rechtstreeks in opstand komen tegen de bezetters. Het is niet toegestaan, voor zover het de islam betreft, om de confrontatie te verschuiven naar buiten de Palestijnse gebieden. Dit wordt ondersteund door het Koran vers dat zegt: “*Vecht op het pad van God, tegen hen die tegen jou vechten, maar begin niet met de vijandelijkheden, voorwaar! God houdt niet van de aanvallers*”, besluit de bekende moslimgeleerde. - Bron:www.Overgave.nl

Terroristen of martelaren?

Samen met vier andere vooraanstaande moslim geleerden heeft sheikh Qaradawi

een decreet (*fatwa*) uitgevaardigd dat islamitische soldaten in het Amerikaanse leger toestaat te vechten tegen andere moslims in de strijd tegen het terrorisme. Het lijkt op 'de Amerikaanse fatwa' in april van dit jaar, toen de hoogste religieuze autoriteit in Saoedi-Arabië verklaarde dat zelfmoordacties van Hizbollah en Hamas wel degelijk zelfmoord waren en dus verboden door de islam. Andere moslim geleerden reageerden scherp hierop door ze 'martelaarsacties' te noemen. Ze beriepen zich op een veelgebruikt citaat uit de Koran: *Waarom zou je niet strijden voor de zaak van God en voor de zwakkeren die slecht behandeld en onderdrukt worden?*

Volgens een eerdere opinie zou Qaradawi wel burgerslachtoffers accepteren bij aanslagen met als argument: "De Israëlische samenleving is een militaire samenleving, aangezien iedereen hetzelfde soldaat in het Israëlische leger is hetzelfde reservist".

Bron: Nederlands Dagblad 13 oktober en Maurits Berger in *Kruistocht en Jihad*

Islam over terrorisme

Islam is een religie van barmhartigheid, die het terrorisme niet toestaat. In de Qur'aan zegt Allah: *"Allah verbiedt jullie niet dat jullie hen die jullie in de godsdienst niet bestrijden en jullie niet uit jullie woningen uitdrijven, liefderijk behandelen en dat jullie jegens hen rechtmatigheid betrachten. Allah bemint de rechtmatigheid."*(Qur'aan, 60:8)

De Profeet Mohammed verbood de soldaten vrouwen en kinderen te doden, en hij plachte hen te adviseren: *"...Verraad niet, wees niet buitensporig, dood geen pas geboren kind". En hij heeft ook gezegd: "Wie een persoon doodt, die een verdrag heeft met de moslims, zal de geur van het Paradijs niet ruiken, hoewel zijn geur een spanwijdte van veertig jaar bereikt".* De Profeet Mohammad heeft ook verboden te straffen met vuur. Hij heeft moord op de tweede plaats gezet op de lijst van de grootste zon-

des, en hij heeft het zelfs op de Dag des Oordeels aangezegd: *"De eerste gevallen die berecht zullen worden tussen mensen op de Dag des Oordeels, zullen diegenen zijn die bloed hebben vergoten (vermoord en verwond)".* In het licht van deze en andere Islamitische teksten, zijn volgens de Islam en de moslims de handeling om terreur in de harten van weerloze burgers aan te zetten, het op grote schaal verwoesten van gebouwen en bezittingen, het bombarderen en verminken van onschuldige mannen, vrouwen en kinderen allemaal verboden en het zijn verafschuwde handelingen. Moslims volgen een religie van vrede, barmhartigheid en vergiffenis en het gros meerderheid (van de moslims) hebben niets te doen met de gewelddadige gebeurtenissen waarvan sommigen geassocieerd worden met de moslims. Als een individuele moslim een terroristische daad zou verrichten dan is zo'n persoon schuldig doordat hij het Islamitische recht heeft overtreden.

Bron: www.moslimweb.nl

Nederlanders bang voor clash met islam

Tweederde van de Nederlanders geeft aan bang te zijn voor een gewelddadige confrontatie tussen de islamitische wereld en het Westen. Van de 750 mensen die in opdracht van de Katholieke Universiteit Nijmegen (KUN) zijn ondervraagd, gaf 6 procent aan daarvoor erg bang te zijn, 68 procent zei nogal of enigszins bang te zijn voor zo'n confrontatie.

Onderzoeker L. Wecke van de KUN noemde de cijfers „tamelijk verontrustend.” Blijkbaar geloven de ondervraagden niet in de verklaringen van westerse politici als Blair en Bush dat een dergelijke confrontatie niet in de lucht zit.

Ruim 30 procent van de ondervraagden noemt Osama bin Laden de oorzaak van het wereldterrorisme. Wereldterrorisme wordt gezien als de grootste bedreiging. Zij zijn banger voor bioterrorisme dan voor kernwapens. Dat zo veel mensen bang zijn voor

bijvoorbeeld een antraxaanslag, komt vooral doordat de media er niet in slagen de werkelijke kans daarop te relativeren, aldus Wecke.

Bron: Reformatorisch Dagblad 24.11.2001

Islamkenner prof. Van Koningsveld

'Conflict Israël-Palestijnen drijft Osama Bin Laden'. Osama Bin Laden is niet gerechtigd een Heilige Oorlog, een Jihad, te verklaren. Hij mist de status van Imam. Toch weet hij veel moslims achter zich te krijgen. Hij zwaait daarbij niet met de Koran, maar kiest een militant standpunt in de jarenlange discussie, zoals die zich afspeelt in de traditieliteratuur, de Soena van de profeet. Zo speelt er de kwestie of de heilige grond rond Mekka en Medina zich uitstrekt tot het geheel van het Arabisch schiereiland. Een andere discussie gaat over hulp van buitenaf.

Bin Laden is van mening dat de aanwezigheid van Amerikanen in Saoedi-Arabië (Bin Ladens thuisland) in dubbele zin ontoelaatbaar is. Het gebied van de Islam wordt door hen ontheiligd. Daarnaast heeft Saoedi-Arabië een beroep gedaan op niet-islamitische strijdkrachten en zich daarmee afhankelijk opgesteld tegenover Amerika.

Van Koningsveld interpreteert de dreiging van Bin Laden, dat Amerika zich pas veilig zal voelen wanneer de Palestijnen zich veilig kunnen voelen, als een oproep dat Amerika haast moet maken het conflict tussen Israël en Palestina op te lossen. Vanuit de islam is de staat Israël een inbreuk op de rechten van moslims. Gebied dat hen is afgenomen. Verzet daartegen is volgens Van Koningsveld op religieuze grondslag te rechtvaardigen als zelfverdediging.

EO, 2001

Koran en geweld?

In NRC Handelsblad van 9.10.2001 geven vier vooraanstaande moslims (Karagül, Hesselhoef, Aulad en van Bommel) hun uitleg van Koran 47: 4. Het is een tekst over ge-

wapende strijd tussen moslims en ongelovigen. De vier imams zijn tegen geweld en staan dit in hun interpretatie slechts toe als een moslimstaat wordt aangevallen. Zelf dan is het defensieve verweer gebonden aan strikte voorwaarden en mag alleen teruggeslagen worden tegen het militaire vijandelijke leger.

Rotterdamse christenen in gesprek met moslims

Veel christenen weten weinig over de godsdienst van hun moslimburen. Dat zegt Marten de Vries, gereformeerd vrijgemaakt predikant in Rotterdam-Delfshaven. Samen met Toby Howarth, missionair werker onder moslims vanuit de hervormde kerk van Rotterdam-Delfshaven, vatte hij het plan op een basiscursus met de titel 'Gesprek met Moslims' op te zetten. De cursus ging onlangs van start.

"In de cursus", vertelt De Vries, "komen onderwerpen aan bod als 'stromingen in de islam', 'de positie van de vrouw binnen de islam', een bijbelse visie op de islam en 'wie zijn de Nederlandse moslims'."

Ze willen ook toerusten voor de praktijk en mensen helpen om gesprekken te voeren met moslims over geloven. Verder leren cursisten hoe je het evangelie aan hen kunt vertellen.

De cursisten krijgen informatie via lezingen, video's, bijbelstudies. Ook gaan ze gesprekken voeren met moslims en ex-moslims. Ze brengen een bezoek aan de moskee en houden met moslims een gezamenlijke avondmaaltijd tijdens de ramadan.

Ook Howarth heeft ervaring met dergelijke gesprekken. Hij legt in het Reformatorisch Dagblad uit: "Het gaat niet om dialogen zoals in de oude, vrijzinnige betekenis. We draaien niet om de vragen heen en we hebben geen verborgen agenda's. We hebben een boodschap voor elkaar." De organisatie van de cursus is in handen van een interkerkelijke werkgroep, die samenwerkt met de

stichting Evangelie en Moslims in Amersfoort. Bron: EO.

Journées d'Arras 2001

Zoals elk jaar vond in de week na Pinksteren van 6 tot 10 juni 2001 de samenkomst plaats van de 'Journées d'Arras'. Dit is een informele Europese ontmoeting van pastors en islamdeskundigen, die actief zijn in de islamitisch-christelijke dialoog in verschillende Europese kerken en landen.

Dit jaar vonden de dagen plaats in Sigtuna, een stadje dat eens de eerste hoofdstad van Zweden was en nu rustig en vredig gelegen is aan een arm van het bekende Mälarenmeer, op een ongeveer gelijke afstand van Stockholm als van Uppsala. De groep ontmoette er elkaar in Sjudarhögden en Sigtunastiftelsen op uitnodiging en als gast van de Zweedse Lutherse Kerk. Het thema dit jaar was 'Moslims en christenen in een geseculariseerde staat: bijdragen en conflicten.'

De opening gebeurde door voormalig aartsbisschop van de Lutherse Kerk van Zweden, Gunnar Weman, en door de katholieke bisschop William Kenney van Uppsala. De gastgemeenschap bood de gelegenheid om vanuit het Zweeds model van een geseculariseerde staat samen te reflecteren over de aanwezigheid van de islam en zijn bijdragen en spanningen in zulk een staat. Zweden heeft het model ontwikkeld van wat zij noemen 'Folkhemmet', het 'Volkstehuis' waarin het Zweeds concept van een democratische welzijnsmaatschappij is uitgebouwd. In dit Volkstehuis hebben alle groepen en meningen een plaats vanuit dezelfde basiswaarden die men aanneemt. Professor Eva Hamberg van Lund kaderde in dit concept het gegeven van de immigratie, o.m. ook van de islam, die in de vijftiger en vooral zestiger jaren in Zweden op gang kwam. Alle Zweden noemen zich christen en 95% zijn gedoopt, terwijl evenwel slechts 4% kerkt op zondag. Sinds aanvang 2000 is de Lutherse Kerk geen staatskerk

meer. Professor Peter Weiderud van Uppsala behandelde de vraag 'Heeft het Christendom van Zweden een betere maatschappij gemaakt?' Hij wees de spirituele roots aan van het Zweeds model, en benadrukte ook de grenzen ervan door te wijzen op de globalisering en de nieuwe postmoderne waarden. Drie zweedse moslims gaven een openhartig getuigenis over hoe zij hun geloof en geloofsgemeenschap kaderden in deze Zweedse geseculariseerde maatschappij. Zo sprak de moslima Pernilla Quis dat de islam in de Zweedse maatschappij als taak had om haar overgewaardeerde seculiere waarden te doen bevragen. Zo leidde de Zweedse moslim Pierre Duranni de groep rond in de centrale moskee van Stockholm. Zo bracht imam Abd al Haqq opgemerkt zijn stem in onze discussies over secularisatie en islam.

Opgemerkt werd ook de bijdrage van Dorothea Rosenblad van de 'Kinderen van Abraham-stichting' uit Rinkeby bij Stockholm. In het geseculariseerde schoolsysteem van Zweden brengt haar stichting een bijzonder aandachtspunt aan: vanuit verhalen over Abraham in de bijbel en koran gaan zij met kinderen en jongeren in de scholen in gesprek aan en op zoek naar de gemeenschappelijke modellen van de verschillende openbaringen en culturen. Joden, christenen van verschillende kerken en moslims leren elkaar psychologisch beter kennen in rollenspelletjes waar zij zich inleven.

Het waren drie rijk gevulde dagen, waarbij in de nieuwsberichten bleek dat op het vlak van onze geseculariseerde westerse samenlevingen er heel wat beweegt mogelijkheid voor de deelnemers om uit te wisselen en afspraken te maken voor verdere contacten. Volgend jaar zullen de Journées d'Arras plaatsvinden in Istanbul.

Simon Lambregs, deelnemer 2001.

Mevlana moskee

Islamieten in Rotterdam hebben sinds kort een nieuwe moskee: de Mevlana-moskee.

Het gebedshuis is van Turkse moslims, maar ze beklemtonen dat iedereen er welkom is. De moskee, Mevlana, is vernoemd naar een islamitische geleerde uit de dertiende eeuw, die, zoals burgemeester Ivo Opstelten van Rotterdam beklemtoonde, tolerantie predikte. Opstelten verrichtte, later die middag, de opening, met de in een prachtig gewaad gestoken Nuri Yilmaz, als hoofd religieuze zaken een hoge ambtenaar in Turkije.

Opstelten zei dat in de media ten onrechte verband wordt gelegd tussen de islam en de aanslagen van 11 september. "Alsof moskeeën broedplaatsen zijn van verkeerde ideologieën. Dat is natuurlijk niet juist. Het getuigt van lafhartigheid dat terroristen religie misbruiken om hun woede te koelen op onschuldige burgers."

De media spelen volgens de burgemeester een belangrijke rol. "Door het uitvergroten van incidenten wordt het beeld opgeroepen dat in Nederland racisme en discriminatie aan de orde van de dag zijn." Hij zei dat door eenzijdige en onjuiste berichtgeving naar een zondebok wordt gezocht, om daar frustraties op te richten. "Dat proces moet worden gekeerd."

Temidden van de massa wordt muziek gemaakt en lopen in historische klederdracht gestoken figuren achter vaandels aan. "Dat is een boerenkapel met toneelspelers die de periode van het Osmaanse Rijk verbeelden," legt bestuurslid ömer Altay uit. "Wat voor Hollanders de klompen, de tulpen en de molens zijn, zijn voor ons de beelden uit het Osmaanse rijk."

De moskee, die drie verdiepingen (de bovenste is bestemd voor de vrouwen) telt, kan vijftienhonderd gelovigen herbergen. Het gebouw is smaakvol gestoffeerd met hoogpolig, zacht tapijt en langs de wanden kleurige tegels. Het gebouw heeft ook een ruimte voor de jongerenvereniging en biedt plaats aan internetactiviteiten.

Bron: Het Parool

Mensenrechten, B'tselem

"En God schiep de mens naar zijn beeld, naar Gods beeld schiep hij hem, man en vrouw schiep hij hen". De oprichters van het Israelische mensenrechtenorganisatie *b'tselem* (hebr. evenbeeld) hebben zich naar alle waarschijnlijkheid door deze passage in het oude testament laten inspireren. Op 11 oktober j.l. was de directrice van *b'tselem*, Jessica Montell, in Nederland. Joods.nl interviewde haar.

B'tselem werd opgericht in 1989 om informatie over de mensenrechten in de door Israël bezette gebieden te verzamelen en te publiceren. De organisatie bestaat uit 26 leden en telt ongeveer 500, grotendeel Palestijnse, vrijwilligers. De rapporten die *B'tselem* verspreid zijn gericht op Israelische beleidsmakers, journalisten, politici en het algemene Israelische publiek. De rapporten zijn o.a. via www.btselēm.org op te vragen. De van oorsprong Amerikaanse Montell merkt op dat de zakelijke en professionele handelswijze van B'tselem door veel instanties in Israël wordt gewaardeerd. Zo voert de organisatie regelmatig gesprekken met vertegenwoordigers van het Israelische leger. "Onze rapportages worden door het leger serieus genomen," vertelt Montell. Naar aanleiding van gesprekken met B'tselem is het leger recentelijk nog een onderzoek gestart naar het optreden van soldaten in bezet gebied.

Hoewel de organisatie de handelswijze van de Palestijnse autoriteiten kritisch volgt ligt het accent toch vooral op het Israelische optreden. "Wij zijn een Israelische organisatie, ons belang is het beleid van onze regering zo accuraat mogelijk te beoordelen. Het Israelische publiek mag zich nooit kunnen beroepen op onwetendheid". De rap-

porten van B'tselem worden doorgaans door juristen samengesteld, die gebruik maken van internationale wetgeving over mensenrechten. B'tselem informeert, confronteert en legt eisen neer bij de Israëlische regering. Bron: joods Nederland

Nederlandse bisschoppen

Als bisschoppen en gelovigen staan wij samen onder het Kruis van Jezus Christus met al degenen die treuren en in wanhoop verkeren vanwege de gevolgen van de aanslagen op 11 september jl. Wij betreuren de vele slachtoffers en roepen op tot gebed voor hen en tot solidariteit met degenen die de aanslagen hebben overleefd en met de nabestaanden.

De verantwoordelijken voor deze terroristische daden moeten worden berecht. Uiteraard, dat spreekt voor zich. Terrorisme kan niet worden geduld. Maar ook is het, even vanzelfsprekend, een opgave om gevoelens van afschuw en kwaadheid over wat er gebeurd is, niet te laten uitgroeien tot verbittering en haat. Het gevaar ligt op de loer dat de moslims collectief worden beschuldigd, zoals ook ten gevolge van de afschuwwekkende gebeurtenissen vooroordelen ten opzichte van het islamitisch geloof en de islamitische cultuur versterkt kunnen worden.

Op dit moment worden in Nederland initiatieven genomen om de betrekkingen met moslims in Nederland positieve impulsen te geven. Het verheugt ons dat dergelijke initiatieven ook door medegelovigen en medechristenen worden genomen. In Christus zijn wij allen geroepen tot vreedzaam samenleven en respectvolle omgang met mensen van andere culturen en godsdiensten.

Bekendheid met elkaar kan wederzijds vertrouwen wekken en onderling begrip. Vredsbijeenkomsten en gemeenschappelijke gesprekskringen met andersgelovigen kunnen waardevolle bijdragen hiertoe vormen.

Zo kunnen tegenover de afschuwelijke gebeurtenissen in de Verenigde Staten worden gesteld: dialoog en ontmoeting.

Initiatieven hiertoe dragen wij een warm hart toe. Zij doen de ander en diens religieuze overtuiging leren kennen en verstaan. Zij helpen weerstand te bieden tegen doemdenken en polarisatie. Binnen de dialoog zal een bezinning op de fundamentele waarden van het samenleven als zodanig en van de Nederlandse samenleving als democratische rechtsstaat een plaats kunnen en ook behoren te krijgen.

Laten wij als katholieke christengelovigen met paus Johannes Paulus II bidden "dat de God van Jezus Christus alle mensen zal bijstaan niet toe te geven aan de verleidingen van haat en geweld, maar om zich toe te wijden aan gerechtigheid en vrede". Bron: kanselbrief van de Nederlandse bisschoppen van 7 oktober

Allah een afgod

De studiesecretaris van de Gereformeerde Bond ir. J. Van der Graaf stelt vast dat de god van de moslims niet dezelfde is als die van de christenen. Dat heeft alles te maken met de visie op de Drie-eenheid en een afstandelijke god.

"De islam belijdt een abstracte, verre god... Als we zeggen dat de god van de islam een andere god is dan onze God, dan moet er sprake zijn van een afgod. Ik kan het niet anders zien. Met Hanna Kohlbrugge zeg ik dat het een algemene God is, de God van de nul."

Volgt Van der Graaf de Nederlandse theoloog Miskotte, die de god van de islam als een demon ziet? „Ik aarzel dit te zeggen. Ik spreek eerst liever van een on-god, de god van de nul...” Of de islam bewust een vervalsing en een demonisering is van de christelijke religie? „De term van on-god heeft te maken met het feit dat de god van de islam zich de pretentie aanmatigt de hoogste god te zijn. De islam voelt zich su-

perieur boven alle andere godsdiensten. Zij hebben de eigenlijke god. Dan kom je toch dicht in de buurt van het demonische. Een god die geen god is en zich toch de macht aanmatigt, lijkt toch veel op het demonische."

Bron: Reformatorisch Dagblad 2.11.2001

Allah en de God van Jezus dezelfde?

Over deze vraag discussieerden Slomp en Rentier (van Evangelie en Moslims) in het R.D. van 1.11.2001. Waar Rentier de verschillen benadrukt, legt Slomp het accent op de overeenkomsten. Beiden erkennen dat moslims en christenen de Ene God aanbidden. Maar volgens Rentier is er geen 'gezamenlijk verstaan van God' maar hebben moslims een vertekend beeld van God, waarvoor christenen soms verantwoordelijke zijn. Rentier noemt Allah geen 'onbewogen God' zoals H. Kohlbrugge maar wel een eenzame God, opgesloten in zijn transcendentie. Volgens Slomp beroepen jodendom, christendom en islam zich op dezelfde God, ook al hebben ze drie verschillende visies van Hem. - Bron: Ref. Dagblad 1.11.2001

Kennen wij de moslims in Europa?

Wij wensen alle moslims een gezegende Ramadaan toe en een vreugdevol 'ied al fitr.

Moge de Ene God de poort openen voor alle slachtoffers:

"O, God, als gij nog hier zijt, open dan de poort.

Zie ons verweesd in de ruïnes van een verwoeste wereld,

met het leed van de aarde

op onze schouders..." (F.Toeqan)

Slecht, zei Stefano Allievi, tijdens een voordracht in de serie van ISIM lezingen op 24 oktober in Utrecht. Eerst was er het *Westen en de islam*, toen *de islam in Europa*, nu gaan we naar *de islam van Europa*. Alle academici hebben min of meer een vertekend beeld van de moslims in het Westen. Zowel antropologen, politicologen, geschiedkundigen, theologen, oriëntalisten als sociologen. De media en opiniemakers doen het al niet veel beter. Dat komt omdat ons beeld van de islam nog steeds gebaseerd is op een buiten-Europese islam, terwijl moslims in Europa zich anders situeren en gedragen. Een tweede reden is dat wij van orthodoxie uitgaan en zij van orthopraxis. Onze voorstellingen over de islam gaan uit van een moslim meerderheid, terwijl in Europa de moslims in de minderheid zijn (een 'Mekkaanse' situatie). Onze beschrijvingen van moslims in Europa doen geen recht aan hun verscheidenheid (hun 'oemmisch' aspect). Er is niet alleen een islam daar en een islam hier, er is ook een islam 'in between'. Ideeën, personen, financiën gaan van de islam daar naar hier of vice versa. We lezen wel boeken maar luisteren niet naar moslim stemmen in Europa: preken, cassettes enz. - P.R.

Volksverhalen uit Afrika

Amadou Hampate Ba. *Amkoulel. In het voetspoor van de vertellers.* uitg. de Geus, Breda 2000.

“Wanneer in Afrika een oud man sterft, gaat een bibliotheek in vlammen op”. Deze uitspraak is van Amadou Hampate Ba. Hij deed hem in 1960, toen hij als afgevaardigde van de jonge republiek Mali deelnam aan de algemene vergadering van Unesco. Hij wilde de aandacht vestigen op het teloor gaan van de mondelinge traditie, die op dat ogenblik in snel tempo zijn beslag had. Vanaf 1942 heeft hij zich als onderzoeker van het Institut Francais d’Afrique Noir in Dakar eraan gewijd dat zijn uitspraak niet waar werd. Hij verzamelde mondelinge tradities van alle verschillende volkeren in West-Afrika die hij tijdens zijn uitgebreide reizen tegenkwam. Zo publiceerde hij verzamelingen volksverhalen, legenden en fabels maar ook een geschiedenis van het Peul(Fulbe)-rijk van Macina en het Toucouleur-rijk dat gesticht werd door el-Hadj Omar, de grote voorman van de Tijaniyya religieuze orde. Toen hij in 1976 met pensioen ging, zette hij zich aan het schrijven van een autobiografie. Dit boek is daarvan het eerste deel. Deze memoires laten een voorbijgegangene tijd zien. Hampate Ba werd immers geboren in 1901, toen zijn geboorteplaats Bandiagra pas zeven jaar onder de heerschappij van de Franse koloniale macht was. In die stad en de hele delta van de machtige Niger-rivier leefden vanouds vele volkeren -niet altijd vreedzaam- samen: Toucouleur, Bambara, Peul, Dogon, Haussa en anderen. Asmadou’s afkomst maakte het mogelijk van binnenuit kennis te nemen van twee belangrijke etnische groepen: de Peul en de Toucouleur. Zijn vader was een voor

aanstaande Peul, wiens familie dermate bedreigend werd gevonden door de heersers van Bandiagra, de Toucouleur Tijani Tall, dat hij alle mannelijk Hampates die hij te pakken kon krijgen, liet afslachten. Door een mirakel werd de vader van Amadou gered. Omdat zijn moeder hertrouwde met een Toucouleur toen de jonge Amadou drie jaar oud was, en hij door zijn stiefvader als eigen zoon werd geadopteerd, ging hij ook deel uitmaken van een vooraanstaande Toucouleur-familie. Door de Franse overheid werd zijn aristocratische vader op grond van een valse aanklacht als dwangarbeider te werk gesteld, een heel vernederende ervaring. Vol bewondering beschrijft Hampate Ba de manier waarop zijn krachtige moeder Kadidja de familie bij elkaar weet te houden en zelfs tot welstand brengt. Haar talenten als ondernemster maken het zijn stiefvader mogelijk zijn waardigheid opnieuw te vestigen. Hun huis wordt een gastvrij onderkomen voor familieleden, volksgenoten en iedereen die hulp nodig heeft. Als echte moslim en prominent lid van de Tijaniyya-orde is zijn vader tot deze gastvrijheid verplicht. Maar het is zijn moeder die hiervoor de middelen fourneert. Al van jongsafaan is de jonge Amadou buitengewoon geïnteresseerd in de verhalen en liederen van de *griots* (muzikanten, zangers en stamboomkenners) die de woonerven van zijn vader en stiefvader bezoeken. Zijn fascinatie voor de *griot* Koulel blijkt uit de bijnaam die hij kreeg: Amkoulel, de kleine Koulel. Hij is getraind in een traditie waar het uit het hoofd leren van lange lied- en verhaaltteksten de normaalste zaak van de wereld is. Ook op de koranschool die hij vanaf zijn zevende bezocht was deze praktijk gewoone. Behalve schoolbezoek hield Ama-

dou zich vooral intensief bezig met de jongensvereniging die hij had opgericht. Jongens van verschillende komaf kwamen samen in dergelijke verenigingen. Jongemannen werden dan later ingewijd in de tradities van hun volk. De Franse autoriteiten zagen deze praktijken met lede ogen aan. Door de aanzienlijkste zonen van de volkeren onder hun bewind via het Franse onderwijs binnen te voeren in de 'Franse beschaving' probeerden ze tegelijk dergelijke vormen van sociale organisatie te breken. Toen Amadou twaalf was werd hij aangewezen door de Franse overheid om een Franse schoolopleiding te volgen. Dit was een lot dat de vooraanstaande families hun zonen zoveel mogelijk probeerden te besparen. Omdat hij nieuwsgierig was en graag Frans wilde leren kwam de jonge Amkoullé echter toch op een school terecht. Zijn ervaringen met de Franse kolonisator waren wisselend. Naast brute, vernederende Fransen kwam hij echte humanisten tegen. Zijn conclusie is dan ook dat je geen volk ter wereld als helemaal slecht kunt bestempelen. Hampate Ba zet in dit boek een monument neer voor de ware humaniteit, die gevonden kan worden in de verschillende verteltradities van West-Afrika en in de islam die zij neerzetten. Een verfrissend boek in de lawine negatieve berichten over de islam, waarbij een hele godsdienst gelijkgesteld wordt aan haar uitwassen. Ik kijk uit naar het volgende deel. G.M. Speelman

Dreiging van de islam ?

Maurits Berger, *Kruistocht en jihad*, De aanslagen in de Verenigde Staten en de dreiging van de islam. 79 bl. Uitg. Contact, Antwerpen, Amsterdam.2001

De titel is waarschijnlijk bedoeld als blikvanger en voor de verkoopcijfers. Het thema 'jihad' of kruistocht wordt wel ergens genoemd maar niet breed uitgemeten.

Dit gebeurt wel met de ondertitel: de dreiging van de islam. "Dit boekje heb ik geschreven als verdediging tegen onszelf, tegen de eenzijdigheid waarmee wij vanuit de westerse wereld naar moslims kijken". Het gaat over de manier waarop de aanslagen in de media worden weergegeven, de verscheidenheid aan moslims en moslimlanden, hun ambivalente haat-liefde verhouding met Amerika en de achtergronden van anti-Amerikaanse sentimenten in de Arabische wereld. Als niet moslim levend in deze wereld, in Syrië, ontdekt de auteur, even terug in Nederland, hoe jonge Nederlandse moslims bewust, tegen de stroom in, bezig zijn met hun eigen identiteit en cultuur. Ook moslimse Amerikanen vallen volledig uit de toon, als ze in Syrië op bezoek zijn. Maar dat wil niet zeggen dat het Westen en de islam 'bot-sende culturen' zouden zijn. "Dit beeld wordt vooral door het Westen uitgedragen". "Als moslims zich boos uitlaten over het Westen, is dat echter niet zozeer omdat zij tegen het Westen zijn, maar omdat zij sterk het gevoel hebben dat het Westen tegen hén is". "Het Westen en m.n. de Verenigde Staten maken zich ongelooftwaardig door enerzijds op pragmatische en cynische wijze hun belangen in de wereld te behartigen door dictaturen te steunen die het niet zo nauw nemen met de mensenrechten, en tegelijkertijd hun idealen uitdragen die daar haaks op staan". Waren de aanslagen een aanval van 'de islam' op het Westen? Nee, zegt de auteur. Het ingewreven gevoel van achterstand en achterlijkheid is een belangrijke oorzaak van het islamitisch fundamentalisme. Fundamentalisten zijn niet boos omdat ze hun kamelen moeten inruilen voor moderne vervoersmiddelen, hun woede ontstaat omdat ze deze middelen dreigen te missen. De religieuze retoriek van Bush vertoont sterke overeenkomsten met het taalgebruik van

veel moslim extremisten. De stelling van de auteur luidt: de angst van Europa voor een 'oprukkende' islam is diep maar ongegrond. Europa lijdt aan angstlust zoals een kind monsters vermoedt omdat het houdt van griezelen. En de zelfmoordcommando's dan? Deze zijn, afgezien van de Assassijnensekte in de 12^e eeuw, een nieuw verschijnsel in de islam. De auteur verklaart ze als een vorm van extreem nationalisme. De islam zet niet aan tot deze acties maar voor enkelingen van Hamas en Hizbollah wordt de godsdienst een inspiratiebron. Zelfmoordacties zijn verboden in de islam. 'Martelaarsacties' mogen alleen als ze gebeuren voor de zaak van God tegen een onderdrukker. Maar als daarbij onschuldige burgers gedood worden, verklaart sheikh Tantawi, wordt de zelfmoordenaar geen martelaar. Dit in tegenstelling tot de televisie-imam Qaradawi. Hij stelt dat 'de Israëliëse samenleving een militaire samenleving is.'

De auteur laat zien hoe de arabisch-islamitische wereld anders aankijkt tegen onderwerpen als fundamentalisme, vrouwen, hoofddoeken. Hij legt uit waarom 'wij' verkeerde associaties hebben bij de Sjariea en waarom 'zij' anders denken over de holocaust. Ook de angst aan beide zijden is vaak meer een kwestie van emoties en vooronderstellingen dan van op feiten berustende gronden. Een lezenswaardig boekje dat doet nadenken. - P. Reesink

Botsende beschavingen?

In het dagblad TROUW van 27 oktober wordt een samenvatting gegeven van een hoofdstuk (Islam en het Westen) uit het boek van Samuel Huntington *Botsende beschavingen* (1996-97). Reeds in 1993 had de politicoloog Huntington onder dezelfde titel *The clash of civilisations* dezelfde ideeën geuit. Het Westen is een beschaving

naast of liever tegenover 6 andere beschavingen: "de Chinese, Japanse, islamitische, hindoeïstische, Slavisch-orthodoxe en mogelijk de Afrikaanse". De oorlogen in de toekomst zullen niet zijn tussen economische of ideologische systemen maar tussen beschavingen. Deze worden vooral gekenmerkt door hun cultuur waarvan de godsdienst de belangrijkste component is.

In zijn boek wordt dit uitgewerkt. Reeds in het verleden hebben de Islam en het Westen 14 eeuwen lang vijandige betrekkingen onderhouden. De conflicten vloeien voort uit de aard van beide religies en de beschavingen erop gebaseerd. In de negentiger jaren van de twintigste eeuw speelde een aantal conflicten zich af op de breuklijn tussen moslims en niet-moslims. In het kielzog van de Koude Oorlog wordt de toenemende intensiteit van deze historische tegenstelling in brede kringen door leden van beide gemeenschappen erkend. Een aantal citaten van moslims, m.n. van Fatima Mernissi, bevestigt volgens de auteur deze ontwikkeling. Trouwens het verschil tussen de Westerse en islamitische cultuur wordt ook door moslims erkend. Tegelijkertijd komen politieke banden met het Westen steeds meer onder spanning. Zoals er een groeiende antiwesterse opstelling onder moslims is, zo is er een toenemende bezorgdheid in het Westen over 'islamitische bedreiging'. Dit wordt gestaafd met uitkomsten van enquêtes. Er is dus, zo concludeert Huntington, sinds de revolutie in Iran van 1979, een beschavingsoorlog aan de gang tussen de islam en het Westen. Het is een quasi-oorlog, maar de drie redenen die dit begrip verklaren, wijzen meer naar 'oorlog' dan naar 'quasi'. Tot zover Huntington.

De analyse van de geschiedenis en van het heden in termen van 'botsende beschavingen' lijkt visionair, maar is niet erg fijnmazig. De godsdiensten met hun bescha-

vingen worden statisch gedefinieerd. Misschien mag men van een politiek analist niet verwachten dat hij al de nuances bezit van een cultuurfilosoof of een vergelijkende godsdienstwetenschapper. Maar een minimum aan heldere definities van beschaving en culturele identiteit mag worden verwacht. De argumenten voor de hypothese van 'botsende beschavingen' zijn niet sluitend. Vage gevoelens van bedreiging worden beschreven als reële bedreiging, die leidt tot een quasi-oorlog'. Halve waarheden en simplistische generalisaties produceren theorieën die niet onderbouwd worden.

Zoals Edward W. Said in *Le Monde* van 26.10.2001 opmerkt, steunt Huntingtons boek zwaar op Bernard Lewis' artikel uit 1990 *De wortels van moslim woede*. Afgezien van de vraag of men in naam van één religie of beschaving kan of mag spreken, gaan Huntington en Lewis totaal voorbij aan de dynamiek van elke beschaving en de pluraliteit daarbinnen. Volgens hen moet het Westen zijn superioriteit verdedigen tegen de rest van de wereld, vooral tegen de islam. Deze hernieuwde Koude Oorlogtaal klinkt impliciet door in veel analyses van na 11 september. Waarom, zo vervolgt E.S. Said, vergelijken we Oussama bin Laden niet met een sekte zoals die van ds. Jim Jones in Guyana, of van Aoum Shinri kyo in Japan?

In het gerenommeerde Pakistaanse weekblad *Dawn* schreef Eaqbal Ahmad in 1999 over de verminkingen, de islam aangedaan door absolutisten en fanatieke tirannen "die de islamitische orde terugbrengen tot een strafrecht, deze ontdoen van haar humanisme, esthetiek, intellectuele zoektocht en spirituele godsdienstigheid".

Said eindigt als volgt: "De stelling van de botsing van beschavingen is een gadget zoals Starwars. Hij versterkt eerder een defensieve trots dan dat hij een kritisch in-

zicht verschaft in de indrukwekkende wederzijdse afhankelijkheid van onze tijd". – P.Reesink

Bron: *Trouw* 27.10.2001 en *Le Monde* 26.10.2001

Islamitisch godsdienstonderwijs in Duitsland

Schreiner, Peter; Wulff, Karen (Hrsg.): *Islamischer Religionsunterricht. Ein Lesebuch*. Münster 2001.

In Duitsland loopt al enige tijd een discussie over de plaats en de inrichting van het islamitisch godsdienstonderwijs in de school. Hoewel er al decennia lang grote groepen van vooral Turkse moslims in Duitsland leven, komt de realisering van het islamitisch godsdienstonderwijs maar moeizaam van de grond. Momenteel zijn er ongeveer 800.000 islamitische leerlingen op school.

In dit 'Lesebuch', uitgegeven door het Comenius Instituut, wordt een gevarieerd overzicht gegeven van de actuele stand van de discussie, zowel vanuit onderwijskundig en juridisch, als vanuit islamitisch en kerkelijk perspectief.

Nu is de positie van het godsdienstonderwijs in Duitsland anders geregeld dan in Nederland. In de Duitse grondwet is vastgelegd (art. 7,3) dat het godsdienstonderwijs een regulier schoolvak is, dat gegeven moet worden in overeenstemming met de uitgangspunten van de religieuze gemeenschappen. Dat betekent in de praktijk, dat op alle scholen, en dat zijn in overgrote meerderheid openbare scholen, confessioneel godsdienstonderwijs wordt aangeboden in de vorm van katholiek of protestants godsdienstonderwijs. Voor wie bezwaren daartegen heeft kan er ethiek als vervanging aangeboden worden.

De wettelijke regelingen voor het godsdienstonderwijs gelden voor alle officieel erkende religies en confessies, dus ook

voor de islam. Het voornaamste probleem dat een officiële invoering van het islamitische godsdienstonderwijs heeft verhinderd is de vraag naar de representatie van de moslims, respectievelijk de vraag naar aanspreekpartners voor de onderwijsautoriteiten van de Bondslanden. Want een regulier schoolvak vraagt om officieel overleg over inhoud en structuur van de leerplannen, over goedkeuring van de schoolboeken en de opleiding van islamitische godsdienstleraren.

Per bondsland zijn de regelingen weer even anders, al is er eenstemmigheid over de eis dat de onderwijstaal Duits behoort te zijn, en daarom worden in dit boek de discussies binnen de verschillende bondslanden besproken. In verschillende landen wordt tot nu toe het islamitisch godsdienstonderwijs ondergebracht in het moedertaalonderwijs onder de naam Islamischer Unterweisung..

Zo ook in Nordrhein-Westfalen, waar het echter sedert 2000 als regulier schoolvak wordt erkend. In de omschrijving van het ministerie wordt aangegeven dat het islamitisch godsdienstonderwijs "religieuze kennis overdraagt binnen het raam van de waardenoriëntatie van de grondwet en de geldende onderwijswetten, zonder het geloof te verkondigen of tot geloof op te voeden." Het doel is onder andere om islamitische leerlingen in Duitsland "te helpen om als moslim te leven in een gesecculariseerd, door de christelijke cultuur gestempeld land." Het islamitisch godsdienstonderwijs wordt geacht "een bijdrage te leveren aan het goed samenleven tussen mensen van verschillende godsdiensten" (p. 107)

De situatie in Hamburg wijkt duidelijk af van die in de andere bondslanden. Hier is een vrijwillig aanbod van islamitische 'Unterweisung' in het kader van het moedertaal onderwijs, maar ook een protes-

tants open interreligieus godsdienstonderwijs onder de naam "Unterricht für alle". De katholieke kerk en de joodse gemeente zien in openbare scholen af van hun godsdienstonderwijs. Zo wordt binnen de wet toch een interreligieus godsdienstonderwijs gerealiseerd.

Het boek bevat ook enkele verklaringen van moslim zijde over de wenselijkheid van godsdienstonderwijs binnen de Duitse scholen en uitspraken van de katholieke en de protestantse kerken. Daaruit blijkt dat men het over het recht op islamitisch godsdienstonderwijs wel eens is, ook al is de praktische uitvoering soms een probleem.

De inleiding op het boek wordt afgesloten met de volgende opmerking: "De discussie over het islamitisch godsdienstonderwijs is exemplarisch voor de noodzaak van ontmoeting en dialoog in de school, waar verschillen serieus worden genomen, overeenkomsten gewaardeerd en vooroordelen wederzijds gereduceerd worden." Dit boek is een uitstekende hulp voor wie zich wil oriënteren op het islamitisch godsdienstonderwijs in een andere dan de Nederlands context. -H. Spinder, Kerk en Onderwijs van de SoW-kerken.

Interreligieuze huwelijken

Gé Speelman, *Keeping Faith. Muslim-Christian Couples and Interreligious Dialogue*, Zoetermeer; Meinema, 2001 332 blz. ISBN 90.211 7027-2 Prijs f.69.20.

De redactie van Begrip wenst Gé Speelman van harte geluk met het verkrijgen van het doctoraat in de godgeleerdheid en de godsdienstwetenschap. Ze is immers al bijna twintig jaar lid van de redactie van dit blad. Op 13 september 2001 verdedigde zij in Groningen een proefschrift over huwelijken tussen christenen en moslims. Speelman biedt een brede interdisciplinaire studie, waarbij in twee richtingen grenzen

worden overschreden. In de eerste plaats de grens tussen theologie en de sociale wetenschappen en in de tweede plaats die tussen christendom en islam. Binnen gemengde huwelijken kan een bijzondere vorm van interreligieuze dialoog plaats vinden. Speelman is niet de eerste die het fenomeen 'gemengde huwelijken' onder de loep neemt. In het eerste hoofdstuk passen verschillende benaderingen de revue. Daarbij viel het Speelman op dat na een periode van zeven jaar 70% van interculturele, interetnische en interreligieuze huwelijken stranden. Bij gelijke cultuur en religie daarentegen ligt dit percentage op de helft. Toen ze haar onderzoek begon, vermoedde Speelman dat dit aan de onderlinge communicatie ligt. Ze vroeg zich af of er een communicatiemodel bestaat dat meer succes garandeert dan andere. Vanuit deze positieve instelling ging ze aan de slag en interviewde ze 10 echtparen die reeds enkele jaren getrouwd waren. Omdat ze zelf enige tijd in Egypte heeft gestudeerd en het daar gesproken Arabisch leerde, koos ze paren uit waarvan één partner Egyptisch is: Negen Egyptische mannen en een Egyptische vrouw, met Nederlandse christenpartners. Deze verhouding 9 op 1 weerspiegelt de realiteit. In Frankrijk is trouwens intussen een derde van de partners in gemengde huwelijken een moslimse vrouw. Ze nam deze echtparen diepte-interviews af en onderwierp die interviews aan een zorgvuldige analyse vanuit verschillende invalshoeken. Veel lezers zullen het eerste theoretische deel van het boek overslaan en meteen de interviews gaan lezen. Daar is iets voor te zeggen. Toch is ook het theoretisch/theologische deel met veel uitstapjes naar psychologie, sociologie en filosofie, heel boeiend en helder geschreven.

Interessant zijn de beschouwingen over identiteit en de sociale, culturele, etnische en religieuze stigmatisatie, waaraan bijna niemand ontkomt. Maar het spannendste

deel van het onderzoek vormen zeker de interviews. Ze zijn levensecht. Ontdekkingen die S. deed, was dat die huwelijken het best liepen, waarin de partners kritisch distantie konden nemen van hun eigen geloof en zich konden inleven in het geloofsperspectief van hun partner. Wie kan relativeren zonder de eigen identiteit te verliezen is bereid tot luisteren en gaat het gesprek niet uit de weg. Anderen die berusten in hun situatie en de verschillen en overeenkomsten niet echt bespreekbaar maken, lopen vroeg of laat vast, tenzij er deskundige hulp komt. Een derde groep, mensen voor wie het eigen geloof vooral bestaat uit het volgen van voorschriften, gaan minder creatief om met spanningen en meningsverschillen. Met alle gevolgen van dien. De grootste spanning is die tussen loyaliteit aan de eigen geloofskeuzen en die aan de partner. De kritisch gelovige zoekt naar nieuwe geloofsontwerpen en zo ontstaan wat Speelman speciale vormen van een 'lay-theology' noemt. Haar eigen theologisch uitgangspunt is dat van een 'maximaal inclusivisme'. Het boek is aantrekkelijk uitgegeven en is in prettig leesbaar Engels geschreven. – J. Slomp

Cura 25 jaar

Onlangs vierde de katholieke stichting voor allochthonenpastoraat, *Cura Migratorum*, haar 25^e verjaardag met een forum in Amsterdam. Bij die gelegenheid verscheen van de hand van Berry van Oers een chronologisch overzicht van 1975 tot november 2001, met veel foto's en illustraties, van allerlei gebeurtenissen uit de diverse werkvelden van *Cura Migratorum*, de huidige uitgever van *Begrip*. De auteur heeft archieven doorgespit van vergaderingen van Bestuur en stuurgroepen. Dat sommige belangrijke details, zoals voor ondergetekende op blz. 38, niet correct zijn weergegeven, kan men hem, gezien de massa informatie, niet aanrekenen.

Ex-voorzitter van *Cura Migratorum* Jos van Campen overhandigt paus Johannes Paulus II een exemplaar van *25 jaar Cura Migratorum*, samengesteld door Berry van Oers.

Sommige foto's zeggen soms meer dan woorden (blz. 20). De moeite waard. – P. R.

begrip

Luybenstraat 17
5211 BR 's-HERTOGENBOSCH
Tel. 073-6145159 (tstnr.3)